

TRANSILVANIA.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 3 florini val. austr., pentru cei ce nu sunt membrii asociatiunei.
Pentru strainatate 9 franci (lei noi) cu porto postei.

Abonamentulu se face numai pe câte 1 anu intregu.
Se abonédia la Comitétulu Asociatiunei in Sibiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: Expositiunea istorica dela Budapest'a din a. 1886. — Cultur'a nationala a poporului romanu in comparatiune cu starea lui materiala. — Scólele civile de fete sau scóle superiori. — Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luat in siedinti'a dela 31 Octombrie, 1887. — Proiectu de regulamentu pentru cursulu complementaru, impreunatu cu scól'a civila de fete, susținuta de Asociatiunea transilvana pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu in Sibiu. — Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luat in siedinti'a dela 8 Noemvrie 1887. — Bibliografia.

Expositiunea istorica dela Budapesta din a. 1886.

Raportu prezentatu Academiei romane din Bucuresci.

Conformu programei mele de studii istorice, pe care corpulu academicu binevoise a mi'lu incuviintia in sesiunea sa anuala din 1884 in vreo 9 puncte asia cum se vede trecuta si in Annale, eu ími facusem si pentru anulu acesta unu planu de caletorii pentru adunari, decopieri sau si cumparari de documente istorice pentru academi'a romana; am crediutu inse cà trebue se'mi schimbu acelu planu indata ce se adevérí scirea despre deschiderea unei expositiuni istorice in capital'a Ungariei, Budapesta. Este prea adevératu cà acea expositiune avù de scopu se arunce lumina mare mai multu numai preste evenimentele epocali, alu caroru rezultatulu immediatu a fostu luarea capitalei Buda, infrangerea domniei otomane in Ungari'a si scóterea turciloru din acésta tíera; dara consecentiele ulterioari ale victoriiloru castigate din partea armeloru christiane au fostu decisive, parte fericite, parte si fatali pentru câteva tieri invecinate cu Ungari'a. Preste acésta o parte considerabila a literaturéi istorice càta e expusa spre vedere nu se ocupa numai de evenimentele din 1686, ci ea se intinde si inapoi celu puçinu pe 80 de ani, trece si inainte pe anii de antai ai vécului alu 18-lea, precum vomu vedea indata la cercetarea publicatiuniloru tiparite din acei ani, cum si din multimea de documente manuscrise in mai multe limbi europene si in cea turcésca.

Inainte de a intra in cercetarea partiloru expositiunei istorice din Ungari'a, afu de bine a permite acilea o informatiune càtu se póte mai scurta despre urdirea si realisarea ei asia precum o am scosu din prolegonen'a scrisa de dn. Bela Mailath publicata in fruntea catalogulu celui mare de 469 pagine.

Ide'a infintiarei unei expositiuni in memori'a dilei din 2 Septembrie 1686 a esitu mai antaiu dela dn. Colomanu Thaly membru alu societatiei istorice ungueresci in anulu a. 1883, — adeca pre cand Vien'a se prepará se'si celebredie dio'a din 12 Septembrie 1683 in memori'a liberarei sale de obsidiune si subjugare turcésca. Societatea istorica din Budapesta, care lucra cu mare zelu alaturea cu academi'a maghiara, in siedinti'a sa din 5 Aprile 1883 adoptá propunerea lui Thaly, cá representanti'a municipala a capitalei se fia invitata a celebra in anulu 1886 dio'a in veci memorabila din 2 Septembrie 1686 intr'unu modu care se fia demnu de capitala si de tíera. Acestu conclusu inaintatu la municipalitate fu transpusu spre opinare unei comisiunei mixte compuse din istorici si tehnici, care apoi presentá din partea sa unu proiectu datu in desbaterea municipalitatéi abia in 23 Decembre aceluasi anu si fu adoptatu intocma. Dupa acestea se compuse una alta comisiune mixta din 22 de barbati, membri ai municipalitatéi, ai societatiei istorice si câteva tehnici, sub priesiedinti'a renumitului istoricu episcopu diecesanu Arnold Ipolyi (de origine germanu).

Program'a adoptata spre a se executa coprindea urmátóriele puncte: Se se compuna monografi'a cetatiei Buda. O medalia comemorativa se se bata. O tabla comemorativa se se asiedie la acelu punctu alu cetatiei, pe unde au strabatutu eroii mai intaiu in trens'a. Se se faca unu tablou mare istoricu totu in memori'a acelu evenimentu. Publicatiuni, manuscrispte, portrete, costume, arme, unelte de casa usitate inainte cu doue sute de ani etc. se faca parte din expositiune. Pentru inal'tierea solemnitatéi se fia invitati MM. LL., archiducele, corónei cu consórt'a sa, toti ceilalti archiduci, gubernulu, membrii clerului superioru, municipiele tieréi, corporatiunile scientifice si toti descendenti aceluor familii, ai caroru protoparinti au luptatu, au sangeratu si au cadiutu in

luptele susținute la recuparea cetății Buda în armată austriacă, în ostile confederate sau și că voluntari veniți din alte țări.

De aici încolo lucrările s'au împărțit la câțiva barbati speciali; s'a deschis o cancelaria în adăsu sub presiunea viceprimarului Carolu Gerloczi și sub direcțiunea lui Bela Majlath ajutat de funcționariul Ign. Horváth dela biblioteca. Pentru coperirea șeselor s'au votat în două restimpuri o sumă de 30.000 fl. v. a. (75.000 lei noi); pre langa această s'a prevădit, că expozițiunea istorică nu va avea trebuința de localu propriu, și că se va asedia în unu din edificiele ridicate cu șesele țerei pentru expozițiunea cea mare din a. 1885, precum s'a și întemplat, prin urmăre și această de acum se află afara din capitala în păduricea vecină distanța ca 1/2 ora din centru, cu trasura.

Deschiderea s'a defăpt pe 15 Augustu, solemnitatea proprie pe 2 Septembrie, era închiderea totu cu parada pe 31 Octobru n.

Comisiunea executivă nu și-a pregetat a culege și a cere totu felu de obiecte demne de a figura în o expozițiune istorică atât dela institute și corporațiuni științifice, dela bibliotece, archive, câtu și dela familii și persoane din țera și din străinatate prin 1591 de scrisori. Au anunțat și promis participarea lor cu obiecte numai 125 înși, acestia înse cu 2752 piese; în realitate și-au ținutu cuventulu 119 exponenți cu 2459 obiecte, din care unele în duplicate, era altele cu totulu diferite de natur'a unei expozițiuni istorice. De aici vine, că propriulu catalogu sau cum l'a intitulat dn. Majlath „Calauza“ cuprinde numai 2208 bucati sub 1846 numeri.

Considerandu cineva singuru numerulu micu alu obiectelor expuse, s'ar parea că această expozițiune pôte se fia de pușina importanță; în data înse ce vomu reflecta la proveniența lor, la vechime, că și la tôte împrejurările țerei și ale Europei de înainte cu două sute de ani, mai departe dacă vomu examina mai deapropo cuprinsulu publicațiunilor sau bibliografi'a și alaturea cu această manuscrisurile scôse la lumin'a dilei cu totulu pe neașteptate, în fine cercetandu și multimea lucrurilor de artă dintr'o epocă în care nu putea se fia vorba de minuni produse prin mașine din timpul nostru, parerea noastră va trece cu privire la mai multe parti în admiratiune.

Comisiunea executivă află cu cale a înparti tôte obiectele de expozițiune în noue grupe și anume: Charta topografică ale cetății Buda și a regiunii de prin pregiuru de înainte și după 1686. II. Charta despre starea Budei, a Pestei și a regiunii din dilele în care erau impresurate de trupele christiane care operau din fortificațiunile lor. III. Tablouri și gobeline, desemnuri și descrițiuni ale mai multor asalturi, lupte și scaramusie. IV. Unu numeru respectabil de potrete originale ale barbatilor mai eminenti, carii au participat la evenimentele din acea epocă. V. Uniforme, arme, echiparea bellică, cum și obiecte folosite în viața privată a omenilor de diverse naționalități. VI. Obiecte de pradă castigate prin spargerea castrelor vrasmasiului, semne militare, corturi, stéguri, lucruri de luxu s. a. VII. Mai

multe obiecte, medalii, monete, unelte de casa și economice remase dela turci anume în acelea parti ale Ungariei, pe unde au domnit ei 145 de ani prin pasalii lor. VIII. Documente tiparite, corespondenție, manuscrisuri, descrițiuni etc. de înainte și după recuparea desu numitei capitale; în fine IX. Desemnuri, portrete și tipariturii care au aparut după recuparea Budei.

Din tôte acestea grupe de obiecte pe cultivatorii istoriei va interesa mai multu coprinsulu documentelor tiparite, care sunt în numeru de 360 publicate în mai multe limbi, precum latina, italiană, franceză, engleză, germană, hollandeză, spaniolă, înca și suedeză, cele mai multe ascunse mai totu prin biblioteci străine! totu așa, dacă nu și mai susu sunt pretiuite acelea 213 corespondenție și alte manuscrisuri originale emanate în partea lor cea mai mare dela barbati și auctorități militare, civili și eclesiastice christiane și mohamedane. Dacă despre existența documentelor tiparite, memorate mai în susu au știutu foarte pușini istorici și în mai multe casuri dora numai bibliotecarii, apoi corespondențiile acestea și alte informațiuni sau cronice din acelea timpuri pitulate până acuma prin arhivele familiilor abia au fostu cunoscute la unii dintre membrii aceloră, era anume texturile turco-arabice s'au tradusu numai în timpul din urmă.

Nu se pôte crede că lumina nouă revarsa acestea documente tiparite și manuscrise preste o sumă de evenimente din véculu alu 17-lea, care până acuma sau erau pușinu cunoscute, sau falsificate în adăsu, după cum cereau de ex. interesele celor două partide mari politice din Ungaria, adică a celei austriace cunoscută și sub nume de Lobont și de Nemti, apoi a celei turcesci numită și alui Tökölyi sau a Curutilor. Alte câteva evenimente, intrige, catastrofe particulare ajungu la cunoștința patrioților și a lumii celeilalte abia acuma după ce se da ocaziunea se afle cuprinsulu acelor documente în numeru de câteva sute, adică tiparite și manuscrise cu totulu 573; era învetiatu practica ce se va trage din trensele, ar putea se fia mare și foarte salutară, mai virtosu pentru acea rassa de așa numiti patrioți, cari se încerca până în diu'a de astăzi a face monopolu din patriotismulu lor, totdeauna în proporțiunea în care li se desierta pungiile.

Asia este, patrioții din Ungaria propria potu se traga multe și mari învetiatu practice din atâtea acte publice și din alte descoperiri remase până acum întru întunerecu; ore înse ce au a face tôte acestea cu istoria noastră națională, pe care avemu se ni-o cultivam înainte de tôte în legatura strinsă cu istoria patriei locuite de români, dară despartite în diverse staturi? Respunsulu nostru la o întrebare că această nu este greu. Înainte de tôte nu vomu uita nici pe unu momentu, că în Ungaria propria și în Banatul Temisioarei încorporatu la această țera au locuit în tôte vécurile, locuescu și astăzi la 1 milionu și 600 mii de romani, era din acte și corespondenție se cunoșce, că tocma și din comitatele locuite de romani se întregiau multe regimente, după cum strabatea în acelea un'a sau alt'a din cele două partide mari. Chiaru în epoc'a de care tractam acilea, unu singuru magnatu în

calitatea sa de generalu formase o trupa de vre-o douedeci mii de ostasi din comitatele Banatiene. In aceeași epoca a scóterei turcilor din Ungaria se adusera colonii serbesci din Turci'a si romanesci din Olteni'a, sau adeca romanii retrasi de inaintea turcilor in munti incepura se ésa la siesuri si se se asiedie alaturea cu cei cari au suferitu domni'a turcésca. De aici apoi a urmatu si schimbari mari in afacerile bisericesci din Banatu, care nici de cum n'au esitu in favórea nationalitatii romanesci, ci de a dreptulu spre total'a nimicire a ei in acea parte a tieriei. Este prin urmare trebuintia de cercetari multe si petrundie-tóre spre a inavuti si acésta parte a istoriei nóstre.

In càtu pentru Principatulul Transilvaniei este bine cunoscutu, cà inainte cu doue sute de ani erau incorpórate la elu atátu câteva comitate din nordulu Ungariei càtu si una parte din Banatu. Afara de acésta in periodulu de 145 de ani alu domniei turcesci de una parte, éra de ceealalta alu góneloru confessionali, elementulu magiaru identificatu cu confesiunea calvinésca isi aflase scaparea si asilulu seu in Transilvania (Ardealu), unde legea calvinésca domnia cu putere totu asia despotica precum domnia catholicismulu in acea parte a Ungariei càta era supusa dinastiei de Habsburg. De aici a urmatu, cà atátu inainte de caderea cetatiei Buda sub loviturile armeloru germane càtu si mai tardiu multime mare de reformati calviniani refugiatu de inaintea góneloru din Ungari'a se colonisau in Transilvani'a. Insurectiunea lui Emericu Tökölyi s'a intinsu sub tóta durat'a sa preste totu principatulul acesta, éra in dilele lui Constantinu Brancovanu a trecut si in Munteni'a. Tocma pentru acesta inse cu caderea cetatiei Buda fu sigilata si sórtea Transilvaniei; a urmatu aceea ce intre impregiurarile date trebuea se urmedie.

In càtu pentru principatele Moldov'a si Valachi'a, acum cá niciodata ese la lumina planulu incorporarei loru la imperiulu romano-germanu, cum si alu catholicisarei.

Pentru-cá se nu fu prea lungu si obositoriu in specificarea publicatiuniloru tiparite si considerate cá „exemplaria rarissima“, imi permitu a transmite pentru bibliotec'a Academiei unu exemplariu din asia numit'a Calauza, din care amicii istoriei nóstre voru afla usioru acelea opuri tiparite, care se ocupa si cu tierile locuite numai de romani sau de majoritate romanésca. Cele de antai vreó 50 de opuri parte mare germane si italiene si mai puține latinesci incepu a scrie istori'a dela 1526 adeca cu catastrofa dela Mohaciu si ajungu successive pana la 1679, adeca puçini ani inainte de impresurarea a dou'a a Vienei.

Dintre acelea 50 scrierea germana de sub Nr. Calauz. 9 tiparita in a. 1541 se ocupa si de Transilvani'a.

La Nr. 18 Compendio Historico delle Guerre etc. 1597 se ocupa de „Vngheria et Transilvania.“

Nr. 22. Ungerischer und Siebenbürgischer Kriegshändel are a face cu „Ungern, Siebenbürgen, Wallachen, Moldaw, Poln etc.“ Getruckt zu Frankfurt am Mayn 1599.

Nr. 30. Dilichius Wilhelmus. Descrierea tieriloru „Ungern, Sclavonia, Dacia, Dalmatia, Griechen-

land“, in care se purtá resboiu si subjugau turcii tierile. Gedruckt zu Cassel 1609.

Nr. 37. Türkische und Ungarische Chronica despre resbóiele turco-austriace in Ungari'a si Transilvani'a. Nürnberg 1663.

Nr. 45. Theophilus Urbinus totu de asemenea coprinsu pe 455 pagine despre batai multe si ocupari de vreo suta de cetati si fortificatiuni dela turci in Ungari'a si in alte tieri. Nürnberg 1664.

Nr. 48. Ortelius redivivus et continuatus, doue volume, despre Ungari'a, Transilvani'a si provinciile limitrofe pana la Cpole. Verlegt in Nürnberg. Getruckt zu Frankfurt am Mayn 1665.

Intre opurile cuprinse in catalogu aparute dupa reocuparea capitalei Buda si prezentate in expositiune mai aflamu altele multe historice si geografice, care pre langa ce tractédia evenimentele timpului sunt cu tóta luarea-minte si la tierile vecine Transilvani'a, Valachi'a, Moldova. Ací reflectamu mai alesu la Nrii Calauzei sau Catalogulu 118 opu italianu, din 1686; Nr. 168 opu germanu, Nr. 217 opu in limb'a holandesa aparutu in Amsterdam la 1687; Nr. 218 italianu, in care se dau pe fatia tractarile si intrigele ministrului primu Mich. Teleki cu turcii pentru Transilvani'a in 1687, adeca pre când ardelenii cu domnulu loru Mich. Apaffy aveau deputati si in Vien'a, éra trupele imperiali isi asternusera bine in Transilvani'a; Nr. 252 francesu. Descriptiune exacta a tieriloru Ungari'a si Dalmati'a, „Avec les Principautés de Sevenberge, Walachie, Moldavie et Bulgarie.“ Anvers 1688; 259 germanu, descrierea mai multoru resbóie purtate in vreo diece tieri, intre cari se numera si Moldov'a si Transilvani'a; 280 spaniolu, opu istoricu despre Ungari'a, de regatele si provinciile dependente, adiácente si annexe, in Polonia si Brusela 1687; 286 germanu, descrierea deplina (vollständige) a Ungariei intregi si a tieriloru invecinate, Frankfurt und Leipzig 1690; 294 francesu, istori'a lui Emericu Tökölyi pana in 1694; Nr. 310 unu opu mare germanu, coprinde istori'a de 15 ani pana la pacea dela Carlovitiu din 1699, tractédia érași despre vreo diece tieri, intre care si cele romanesci, are 36 ilustratiuni; aceeași atentiune merita si Nrii 323, 326 si inca altele câteva. Intr'aceea istoricii nostrii de profesiune nu se voru indestula cu acestu estrasu secu alu meu, ci voru lua in máná desu citat'a Calauza, care este redactata cu mare grija si precisiune; titlulu tuturoru publicatiuniloru este reprodustu intocma in limb'a scriitorului, numai unele espicatiuni sunt facute in limb'a magiara, care ingreuna intielegerea pentru cei ce nu o cunosc, atátu in acésta parte, càtu si la manuscripte si cu atátu mai virtosu la celelalte grupe ale expositiunei, din care cauza strainii necunoscatori de acésta limba o si cercetédia fórte puçinu; cu atátu inse este mai frecventata expositiunea istorica de càtra magiarii nascuti sau crescuti de magiari si de càtra cei cari le cunosc limb'a. Nu numai barbati de tóta etatea, ci si dómne cercetédia acésta expositiune cu mare diligintia; celu puçinu eu am aflatu acolo publicu numerosu in tóte dilele, in care am lucratu

si eu. Am vediatu parinti conducendu pe copilasii loru de 10—12 ani si profesori pe elevii loru, esplicandu obiecte, publicatiuni, corespondentie si alte manuscrite in spiritu nationalu si patrioticu mai ferbinte decâtu fusese alu acelor strabuni de inainte cu doue sute de ani, cari nu numai țineau pe fatia cu turcii in contra crestiniloru, ci si faceau acestora tóte relele, éra altii, cari dupa dis'a elvetianiloru nu voiau se țina nici cu archangelulu Mihailu nici cu Belzebug, de si cá aristocrati se bucurau de tóte drepturile si prerogativele cu conditiune cá la nevoia se apere patri'a, fugeau de arme, denegau orice ajutoriu in bani si in produse, se codeau si se ascundeau cá selbaticii numai cá se'si scutéscá pretiós'a loru viatia si avere. Acestea adeveruri sunt date in câtva pe fatia si in monografi'a compusa la ocaziunea acésta de către tenerulu istoricu dn Arpad Károlyi insarcinatu de către comisiune cu componerea ei; cu atátu inse esu la lumina mai multe misieli si blaste-matii ale societatiei superióre si mijlocii de pre acelea timpuri din o parte mare a celor 213 corespondentie si alte manuscrite care figurédia astadi in expositiune in câte unu singuru exemplariu, fàra a se scí dacă se voru multiplicá vreodata prin tipariu, pentrucá se ajunga de dominiu publicu.

Din tóte acelea 213 documente scrise, vediate in acésta expositiune vreo patrudieci se potu considerá dupa modest'a mea opiniune cá cele mai instructive pentru toti ómenii càti cultiva ide'a patriotismului si a nationalitatiei, ținu inse si mai susu demnitatea morala a omului, fàra care cele doue insusiri aru deveni masce fàra creeri.

Din tóte revelatiunile càte esu din documente, asupra mea produsera impressiune mai profunda unele cá acestea.

Ur'a turbata religiósá si netoleranti'a care mergea asia departe, încátu multi protestanti au fost mai gat'a se faca cauza comuna cu mohamedanii si se doriaasca sustinerea domniei turcesci in Ungari'a pàna la acelu gradu, in càtu astadi se póte afirmá cu totu dreptulu, cá daca nu aru fi alergatu trupe austriace si germane, voluntari heroici si generosi din Itali'a, Spani'a, Franci'a, Angli'a cá se'si verse sàngele pentru religiunea christiana si preste totu pentru cultur'a si civilisatiunea européna, de grij'a si fric'a unguriloru domni'a turcésca aru fi perseveratu in Ungari'a si mai departe, in care casu Pannoni'a si Daci'a intréga aru stá si astadi pe trépt'a civilisatiunei pe care se afla de ex.: Bosni'a, Macedoni'a si alte provincii dintre Adriatica si Marea négra. Cu tóte incordarile capitaniloru unguri din partid'a Habsburg, cá palatinulu Paulu Eszterházy si rudeniile sale, cá grofii Forgács, Zichy, Pálffy, Batyani s. a., cu tóte prediciele calugariloru catolici, la impresurarea Budei nu s'au pututu concentrá nici douedieci de mii óste adunata numai din Ungari'a; tóte celelalte trupe pàna la numerulu de circa 90 mii au fost venite din alte tieri si dela alte popóra. Ungurii antiaustriaci s'au inrolatu sub stégurile lui Tökölyi; cei mai multi au dositu si dela elu, asteptându in ascunsu rezultatele, pentrucá dupa aceea sè se alature la partid'a invingátoria.

Ací este apoi loculu de a inregistrá si memorabilulu fermanu alu sultanului Mohamet IV din lun'a Schabon 1093 (A. d. Chr. 1682), prin care Emericu Tökölyi fú denumitu domnu preste Ungari'a superióra cu conditiune cá se platésca 40,000 de taleri tributulu anualu de vasalu turcescu. Unu actu fórte caracteristicu acesta pentru iubirea de libertate, pentru patriotismulu lui Tökölyi si alu partidei sale. (Docum. Nr. 402 alu catalogului). De aici aru fi urmatu, cá sultanulu se remàie domnu suveranu in partea cea mai mare a Ungariei si in capital'a ei, éra Tökölyi vasalulu seu in ceealalta parte. Frumóse prospecte pentru libertatea Europei din acelea dile; nu vomu uita inse, cá atátu atunci càtu si mai târdiu Ludovicu XIV regele Franciei din ura nestinsa ce avea asupra casei Habsburg, ajutá in multe moduri pe turci si pe partid'a lui Tökölyi.

Unu altu documentu din 23 Sept. 1686 adeca la doue septemani dupa reocuparea capitalei ne invatia, cá partisanii lui Tökölyi si ai turciloru credea tare, cá sultanulu éراسi va ocupá Bud'a; de aceea ei scriu si principelui Michailu Apaffy la Transilvani'a, cá se'si védia bine de capulu seu, sè nu se abata dela credintia către sultanulu turcescu, se nu tréca in partea nemtiloru, cà-ci turcii sunt mai gat'a se pérda insul'a Candi'a decâtu Bud'a si tragèndu'si de acolo partea de armata sè se arunce din nou cu tóte puterile loru preste Ungari'a. (Docum: Nr. Catal: 559.).

Intre acestea impregiurari imperátulu Leopold I. cu cabinetulu seu încercá tóte mijlócele si maiestriile cá se càstige pe toti locuitorii Ungariei in partea sa si in a christianismului; amnestii generali, donatiuni de dominii si alte privilegii, daruri in bani, ranguri si decoratiuni, mai si casatorii intre unguri si germani, alteri éراسi mesuri aspre, degradari, intemnitari, confiscari de avere, spendiurari, tóte erau folosite spre a càstiga mai alesu pe clasele fórte numeróse ale aristocratiei; dara pare cá éra o facatura: pre cându se credea cá spiritele se mai dumerescu, éca alaturea si iesutii pe atunci atotu puternici cu propagand'a loru, éra alaturea cu ei si in servitiulu loru càte unu generalu imperatescu pe càtu de fanaticu pe atátu de selbaticu si setosu de sange, se aruncau cu furia preste acatolici, inchideau biserici si scóle, torturau si exilau popi si dascali, confiscau averi, opriau orice altu serviciu dumnediescu afara de celu prescisu in ritualulu catolicu, si asia cu acelea mesuri barbare goniau sute de mii de locuitori sub protectiunea turcésca.

In acelasi timpulu la curte si in cabinetu luptau trei partide una cu alta; era si tesaurulu imperiului desecatu cu totul mai virtosu din cauza cá se furá fórte multu dintrensulu. Singuru ministrulu finantielor comitele Sinczendorf furase, dupa insasi marturisirea sa, pàna la doue milióne floreni, care suma inainte cu doue sute de ani facea càtu aru valora in dilele nóstre celu mai puçinu dóuedieci de milióne. Se asteptá ajutoriu in bani dela papa Innocentiu XI (Godescalchi), care inse la ocuparea tronului aflase in tesaurulu statului seu treidieci milióne florini deficitu, remasu dupa antecesorii sei din caus'a dis-

ordinei care domnise si in finantiele Romei. Apoi acestu pontifice avea si din natur'a sa màna strinsa si bine facea.

Dupa multe certe, partid'a resboiului condusa de principele francesu Carolu de Lorena (Lotharingia) apucase pe deasupra. Dara de unde bani? Alte isvóra nu s'au mai aflatu decâtu vendiarea sau incai zalogirea mai multoru domenii de ale statului atátu din Ungari'a càtu si de airea. Asia se decise, ca inainte de tóte se se ia Bud'a dela turci si numai dupa aceea se se continue resboiulu si mai departe.

Am facutu acésta excursiune mica numai pentru-ca se se védia, cà in urmarea descoperirii atátoru documente necunoscute pàna acum, chiar si acésta parte a istoriei se presenta cu totul in alta fatia decâtu era ea cunoscuta pàna acuma. Celu care voiesce se cunósca adevurul deplinu — si cine nu l'ar voi? — n'are decâtu se'si càstige tóte documentele scóse la lumina de càtiva ani incóce, anume si la expositiunea acésta.

Mai reflectamu aci pentru istoricii Romaniei inca numai la unu documentu mai vechiu din 7 Maiu 1616, care este o scrisóre a lui Ali pasia vezirulu dela Buda adresata faimosului magnatu Homonnay, care àmblá dupa domnia si precum credea Ali, conspirase cu Radul-voda cá se se scóle ambii asupra turciloru. Ali ii amerintia. (Calauza Nr. 395).

Mai aflamu una alta amerintiare sarcastica a lui Mehemed marele Beglerbeg dela Belgrad adressata din 7 Aprile 1622 lui Gabr. Bethlen si aristocratiei unghuresci, in care le dice cá se nu faca pace cu némtiulu daca nu voru se patia ei si tiér'a loru tóte relele; adaoge apoi, cà Corón'a regala s'a redatu tieriei, ei inse in màni'a turciloru o dedesera némtiului, éra acesta a incoronatu cu ea in bataia de jocu capulu unui vitielu; se ia corón'a dela némtiu si se nu'io mai dea etc. (Cal. Nr. 460).

Acésta scrisóre cá si mai multe altele remase in tiéra din periodulu domniei turcesci este compusa in doue limbi, turcesce si unghuresce.

Celelalte parti ale expositiunei.

A trei'a parte a expositiunei istorice este compusa din cincideci de portrete zugravite in oleiu, mai multe in marime naturala, celelalte in dimensiuni fórté diferite. Comissiunea aflase cu cale a nu le asedia pe acestea intr'o singura sala in ordinea in care se vedu trecute in catalogulu celu micu si in calauza, ci ele se afla impartite printre celelalte obiecte in siese sale, din cauza cum s'a disu, cá expositiunea se nu apara prea monotóna. Intre tóte acelea 50 de cadre nu vei da preste multe asia numite capete de opera, cu tóte acestea ele interessédia multu pe istoricu si pe etnographu atátu cá espresiuni fisiognomice ale persóneloru de diverse nationalitati de positiune si ranguri inalte, càtu si pentru costumele loru de o varietate batetóre la ochi, mai alesu candu vedemu cà unele porturi boieresci sémena multu cu càteva conservate pàna in dio'a de astadi la poporu, éra altele se presenta si la unii magnati unghuresci in form'a (croitur'a) si pomp'a orientala inpru-

mutate dela turci. Alaturea cu principele Apaffy, din famili'a Eszterházy figuréza vre-o 12 persóne, din a lui Tökölyi vre-o 6, alte familii de magnati sunt mai puçinu reprezentate. La Nr. 610 admiramu pe regele erou Ioanu Sobieski dela 1683 (salvarea Vienei), éra in alta sala pap'a Inocentiu XI la unu locu zugravitu, la altulu in marmora.

Grup'a a patr'a 357 de gravuri si picturi de màna. Acésta grupa coprinde pe toti barbati celebri din tóte nationalitatile càti au avutu role mai importante in tragediile bellice dela finea vécului alu 17-lea, inceptendu dela imperatulu Leopold cu consórt'a sa Eleonora si dela sultanulu Mahomed IV, ceta cu generalii si barbati sei de statu, acesta cu pasialii sei; principi, duçi, palatinu, grofi si alte celebritati din dilele loru; spahii, ianiceri si oficiari de ai loru, ulemali si dervisi, planuri topografice, grupe de batalii si de asalturi, bivoacari sub corturi si altele multe.

A cincea grupa este de tieseturi, compusa numai din 18 obiecte, din care cele patru gobeline colosali, proprietatea Maiestatiei Sale imperatului si regelui, provóca admirarea tuturoru, éra cunoscatorii competente in arta nu se mai satura açe cerceta si studia. Descriptiunea minunatelor scenarii bellice reprezentate pe acelea gobeliné se afla in Calauza sub Nrii 981 pàna la 984. Daca m'ar erta scurtimea timpului aici in strainatate, o asiu traduce bucúrosu; mi se pare cà se va lua copia de pe acelea. Unsprediece covóra (tapete) de ingenunchiatu pe ele la rugatiune dupa ritulu mohamedanu, tóte din làna, tieseturi persiane; mai in tóte predomina colorile rosia, albastra si galbina. Mai multe dame dedate a vedé tieseturi artificióse esite numai din fabrice moderne, nu voru se créda cà acelea covóra nu ar fi fost lucrate si inainte cu doue sute de ani totu pe resbóie mecanice cu ajutoriulu vaporului. Examinandu acelea covóra, nu te poti mira de naivitatea dómnelor si a domniásioreloru moderne. — Unu singuru covoru de acestea din expositiune, alu 12-lea, este manufactura turcésca, totu de rugatiune, campulu rosu, incarcatu cu flori si arabescuri, inse fórté cu gustu. Acesta s'au aflatu nu sciú la care familia in Ardealu, unde odinióra erau multe, dara de càtiva ani incóce le cumpara fabricantii straini cu pretiuri mari, cu scopu de a lua desemne dupa ele si a fabrica intocma.

Cercetandu eu mai de multe-ori acésta expositiune si standu cu órele intregi pe la obiectele din grupele 3, 4 si 5 imi veni in minte, cà mai alesu familiile romanesce din cele doue classe superiori si mai vechi se afla in posesiunea unui mare numeru de portrete si alte cadre, tieseturi de làna si de metasa, precum tapete, vestimente orientale si totu feliulu de alte pensarii pretióse remase din mosi de stramosi in familii. Sciú eu cà generatiunilé moderne isi batu jocu de islicuri si cauce; de scurteici si fermenene, de giubele si caftane; sciintiei inse nu' este permisu a lua in desiertu portulu véchiu, vestimentele, datinele din casa si dela masa, din familia si din societate; ci datori'a ei este ale cerceta de bune, de rele, nu dupa modele si capritiile moderne, ci cu totul din

alte puncte de vedere. Óre nu s'ar putea realiza si in Bucuresti o expositiune de asemenea obiecte, daca nu spre altu scopu, incai in interesulu artei si spre incuragiarea industriei de casa? Anticuarii, mamularii si alti speculanti aduna mereu dela familiile nóstre cu pretiuri de nimicu totu feliulu de obiecte vechi, a caroru valóre densele nu o cunoscú, nici cá valóre cum am dice de piatia si cu atátu mai puçinu cá pretium affectionis. Totu asia se intempla si cu asia numitele scule sau giuvaere, auru, argintu, petri nestimate, care daca nu se vendu pe pretiuri bagatele, in casulu celu mai bunu se prefacu si modernisédia adesea cu lipsa totala de unu gustu finu si totodata solidu.

Grup'a a siesea fórte bogata compusa din arme diverse si din multime de alte obiecte, cu alu caroru ajutoriu se stingeau si inainte cu doue sute de ani vieti omenesci. Acestea tóte se vedu inregistrate sub 505 Nri in Calauza. Vreo 37 de busdugane (topuzu), cele mai multe de feru, câteva de arama, vre-o doue de argintu unele in forma de maciuca cu manunchiu de lemnú; — mai multe sabii si spade, palosie si cuçite late, pumnarie, vre-o 27 hangiare (iatagane), cuçite, baltage sau bardi de batalia de mai multe forme si calitati, lanci si asia numite pice, sau sulitie, girete, arcuiri cu sagete, puscii si pistóle multe, de forme si constructiuni fórte variate, casce sau cascette, chivere, paveze sau scuturi, pepturi de feru, camesi impletite din fire de feru, glóntie si mitralii (cartace), steaguri de categorii diverse, anume dintre cele turcesci Alem (de sange), Bairák (de resboiu), Sandjac, Tüg cu códa de calu, cornuri de pulbere, lantiu lungu pentru câte cinci robi legati de gütü, numitu pe turcesce Zindgir, unu cortu de campania (Obá), tobe si trimitie, siele fórte pretióse, frene si alte unelte dela cai de calaritu, precum scari, potcóve, pinteni, coperte. Câteva din aceste obiecte se vedu si ilustrate in Calauza.

In grup'a a sieptea se afla scule si unelte incependu dela metanii pretióse, coliere, cruci, copcii, bratiare, inele, sigile, ace de argintu si aurite, vestmente, oglindi, candelábre, falinarie, aparate de masa, cãtiue pentru afumatu, cáne sau canceie, ibrice si alte vase pentru apa si vinu, filigene, farfurii, (talere) blide sau castróne, tave, cutii etc. etc. mai tóte mánufacture orientali remase ici-colo din pradile averiloru turcesci dupa scóterea lorú din tíera.

Grup'a a opt'a coprinde medalii comemorative, monete si matrice sau timbre. Pe acésta o recomandamú numismaticiloru nóstri. La vre-o patru medalii s'au alaturatu in Calauza si Facsimile.

Obiectele destinate de cãtra comisiune cá se formédie grup'a a nou'a, in decursulu asiendiarei lorú s'au incorporatu la grupele 2, 3, 4 fie-care dupa insusirea lorú.

In suplementu dela pag. 455 inainte s'au trecutú 69 Mspte, documente, corespondentie, portrete s. a. trimise dupa ce apucasera a se tipari tóte cólele Calauzei.

Eu din partea mea asiu mai avea de reflectatu câte ceva despre necesitatea si importantia unei expositiuni

istorice precum este si acésta, ne voindu inse a preocupa opiniunile altora, imi iucheiu cu atáta raportulu meu redactatu dupa petrecere de doue septemani in Budapesta 26 Septembre n. 1886.

Georgie Baritiu.

Cultur'a nationala a poporulu romanu in comparatiune cu starea lui materiala*.)

„Voiesce si vei fi“ proverbú rom.

In acésta diua de serbare nationala a provintiei Selagiu, in care despartimentulu alu XI alu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporulu romanu, 'si tiene adunarea sa generala anualá, am se ve ceru pretiuit'a atentiune pe puçinu tẽmpu, nu pentru a ascultá propagarea cutaroru idei noue si sublime, ci numai pentru a re'nprospetá in memori'a poporulu romanu valórea cultúrei sale nationale in raportu cu munc'a sa dilnica, cu care de mii de ani si-a pazitu individualitatea nationala, si a carei conducere adi cade si in sfer'a actiunei Asociatiunei trans. spre a'lu conduce mai departe prin munca la cultura.

„Starea unei societati — dice renumitulú Guizot — depinde dela starea interióra a omului, si cá sè se póta fundá o societate durabila, trebue se aiba unu numeru de idei destulu de estinse, cari se fia de trebuintia pentru acea societate, si cari sè se aplice la trebuintiele si reporturile ei; trebue mai multu, cá acele idei se fia comune la cea mai mare parte din membri acelei societati, in fine cá ele se esercitedie o predomnire asupra vointieloru si actiuniloru lorú.“

Astfeliu Asociatiunea transilvana pentru literatur'a si cultur'a poporulu romanu, prin mai multe cãi laterale, cari tóte cá totu atátea radie suntú conducátorie la unulu si acelasi scopu generalu, lucra cu poteri unite, cu poteri atátu spirituali cãtu si materiali pentru unu numeru de idei destulu de estinse, comune membriloru ei, predominându actiunile si vointiele lorú, lucra pentru inaintarea literaturéi romane, cá conditiunea cea mai fundamentala la propagarea cultúrei nationale, uniculu terenu de activitate, care ascunde in sine lumin'a, fericirea, ba chiaru viéti'a unui poporu, viéti'a poporulu romanu.

'Mi concedeti a repetá, ca atari obligatiuni, atari datorintie are si despartimentulu nostru alu XI Selagianu fácia de poporulu romanu, datorintie cari ni le incumbé complecsulu Asociatiunei, datorintie cari ni le-au pastratu istori'a romanului, si trecutulu lui inneguratu.

Déca sburamú cu poterea imaginatiunei nóstre indareptu in trecutu in etatea tenera a natiunei, si daca privimú si imaginile destulu de estinse din ambitulu intẽmplariloru dilnice, ne vine a crede, cá datorintiele nóstre fácia de poporulu romanu, la parere suntú nesuportabile.

*) Disertatiune cetita la adunarea generala a despartimentulu XI alu Asociatiunei transilvane, din Buciumu tienuta la 4 Augustu 1887 de *Augustinu M. Vicasiu.*

Este inse unu ce caracteristicu in poporul romanu, care acea greutate o preface in ocupatiune placuta si usióra. Supunerea si iubirea lui de pace, provenita nu din micimea sufletului si curagiului, ci din unu sentiu adencu de blândetia ce-lu face atátu de paciinte, încátu sup-
pórta cu blândetia rara ori-ce nedreptate, vatemare, — cum ne arata mii de exemple ale aceloru tẽmpuri trecute, a caroru memoria nu e bine a o reinvia — suntu atatea virtuti, cari facu din romanu cetatianu, patriotu si nationalistu bunu. — Nu e greu a face pe romanu a-si cunósce datorinti'a, pe romanulu, care dela vitregi'a tẽmpuriloru a invetiátu a suferi si sub máná de feru a sorti a se supune, care a invetiátu dela iubirea sa de pace a ascultá, dela spiritulu seu de viétia a lucrá, si dela istoria a sperá; nu! càci romanulu, tóte acestea virtuti de cetatianu, patriotu si nationalistu bunu le-a avutu totudẽn'a. Nici va demustrá nime cà nu a fostu credinciosu patriei si Domnitoriului seu, cà a vendutu tiér'a misielesce pe pretiuri de rusine, cà nu a statu totudẽn'a in fruntea óstei, cându pagánii si inimicii amenintiau averea si esistinti'a sa. Elu intre mii de pericle a statu neclatitu, némulu nu si-a parasitu, limb'a nu si-a uitatu, cu unu cuvèntu romanulu e nationalistu mare, si nóue nu ne-a remasu alt'a, decátu cá din acestu nationalistu se formamu si pe romanulu cultu si civilisatu.

Eata Domniloru scopulu nostru maretiu ereditu dela strabuni, eata scopulu Asociatiunei si despartimentului nostru XI, care simtiemèntulu nationalu ni-lu demanda a-lu eluptá.

Cu câte suferintie, cu câte sacrificii au spartu ghiati'a obscurantismului primii regeneratori ai culturai nóstre nationale, cuvintele si suferintiele lor strabateau pàna in tóte unghiurile romanismului. Eata o recunoscintia dela invetiátulu I. Eliade din Romani'a: „Fratiloru romani, mari barbati au esitu dintre voi dincolo de Carpati, de acolo au venit si in zidurile derapanate din Sântulu Sav'a, nemoritoriulu nostru Georgiu Lazaru, care... s'a pusu se arunce seminti'a nationalitatii intr'unu pamèntu nelucratu si plinu de buruiene. Cetiti tẽnèriloru pe Paulu Iorgoviciu, Petru Maioru, Cichindélu, Sincai... si veti invetiá intrènsii si limb'a vóstra si ceea ce au fostu mosii vostrii, si ceea-ce veti poté fi, de veti urmá invetiaturile lor. Acestia toti au fostu jertf'a causei lor celei sànte intru servitiulu natiunei; si mórtea lor póte fi o dovéda eterna a inaltei lor solii si a indeplinirei ei.“

Se ne inarmamu si noi in acésta lupta frumósá a culturai cu tóte armele posibile, pentru càstigarea invingerei in a carei posesiune ar debuí se fimu de multu. Se urmamu pasii barbatiloru de pia memoria ai provinciei nóstre, Siulutiu, Barnutiú si altii, si se aprindemu lumina in anim'a si mintea poporului nostru, pentru a-lu conduce la limanulu pe care suntu postate popórele culte ale seclului presente. Astadi, cându nu se mai ceru virtuti eroice pe càmpulu de resbelu, unu sacrificiu de vietia pentru marirea si esistinti'a unui poporu, ci numai cultur'a nationala, noi atati nepoti ai strabuniloru bravi se nu potemu face atátu de puçinu sacrificiu pentru poporulu, pentru natiunea, care ne dice cu o iubire si fala

adeveratu mumésca, ca-i suntem fii? se nu potemu aretà lumei, cà avemu tẽmpu si voia tare de a ne ocupá pe lãnga datorintiele nóstre individuale, si cu destinulu, cu binele si marirea natiunei nóstre? E mângaietoriu daca scimu, cà amu facutu càtu de puçinu bine pentru poporu, pentru natiune, si acésta mângaiere o are astadi si despartimentulu nostru alu XI, cându intrunitu mai adauge cãteva petricele la aredicarea altariului literaturai si culturai poporului nostru romanu.

Déca aruncamu o privire preste fructele osteneleloru Asociatiuniloru in redicarea literaturai si culturai popóreloru sale, suntemu siliti a recunósce adeverulu necontestaveru, cà „jurstarile 'si au influinti'a asupr'a ori-ce“, ele facu usióra séu imposibila implinirea dorintiei singurateciloru càtu si a societatiiloru.

Astfeliu Asociatiunea transilvana pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, càtu si tóte reuniunile culturale romane au a se luptá contr'a multoru jurstari, cari impedece cu mare resistintia, ba amenintia chiaru cu perire limb'a, literatur'a si tóta nesuinti'a cultivarei spirituale a poporului romanu. Dintre celea mai multe se-mi fia ertatu a numi un'a imprejurare mai ardiétóre, mai periculósá: „lips'a materialismului la poporul romanu.“ — Acumu, cându nici odata in decursulu istoriei nu s'a vediutu o miscare mai febrila in càstigarea materialismului cá in seclulu presente numitu alu „lumineloru“; cându Europ'a intréga voiesce pe mii de cài a intr'uni avere si sciintia: poporului romanu nu trebuie se-i tréca din vedere acésta imprejurare, acésta miscare, fãra de a intrá si elu in acésta lupta seclulara. Elemente bune stari materiale, averea, este trépt'a cea mai puternica, pe care se radica adi unu poporu; pànã cându lips'a, seraci'a, neaverea e stanc'a tarpeica, era peçisiulu pe care se rostogolesce in abisulu perirei si alu neesistintiei.

„Nui nimic'a mai periculosu decátu poporul flamãndu“ dice renumitulu poetu italianu Petrarca (in de rep.) — In seclulu presente inse unu poporu nu merita se esiste numai pentru cà 'si amplinesce lipsele sale naturale, precum e máncaarea si beutur'a, de cumva nu esista si prin averea si cultur'a sa!... Istori'a popóreloru, cu date senguratece ne este martora, cà numai acelu poporu speresce in virtute si avere, numai acela 'si asecuréda libertatea si independenti'a, care e destulu de cultu; din contra vegetéda, devinu in sclavia si in urma de totu cadu si pieru acele popóra, cari retacescu in intunereculu nesciintiei. — „Tẽmpulu si intèmplarea — dice Canning — nu póte face pentru aceia nimic'a, cari pentru sine inca nu facu nimic'a, provedinti'a inca abia póte salvá poporulu care nu se nesuesce a-si eluptá esistinti'a“.

Esistinti'a si viéti'a unui poporu cultu o vestescu monumentele sale culturale néperitórié, pe cari le sustiene si aduce la inflorire si cu sacrificiile sale materiale. Viéti'a poporului romanu inca o vestescu monumentele sale culturale, cari sunt: biseric'a, scól'a, Asociatiunile, institutele si institutiunile sale culturale si industriale economice, cari impreuna cu limb'a si mosi'a lui facu averea lui cea adeverata, care avere a pazit'o cu scumpa-

tate si mari sacrificii, infruntându cu cutezare tóte viscólele intrigeloru seculari indreptate in contr'a ei, si cari cá intr'o stánca puternica se sfaramau in resistinti'a si poterea lui de viétia.

Cu demersulu, inaintarea si schimbarea tempurilor inse, s'au maritu si greutatile lupteloru ce are se supóte poporulu romanu in conservarea averei lui nationale; si astadi, cându inventiunea unui Guttenberg apara de nimicire productele mintiei spiriteloru mari; cându unu Franclin prinde in sboru fulgerulu aprindietoriu, cându unu Chappe devinge pedecile spaciului si tómpului si schimbarea cugeteloru intre cele dóue osii opuse ale paméntului e numai lucru momentanu; cându traimu intru o epoca cá aceea, in care popórele nu se mai clasifica dupa proportiunea loru numerica, ci 'si cástiga importanti'a si adeverat'a valóre numai dupa capitalele morale, scientifice si materiali, cari le posedu; astadi cându tóte popórele moderne, inca si celea mai luminate cari au ajunsu asi'a dicéndu la nivoulu supremu alu culturei, nesuescu din respoteri la o perfectiune si mai mare atátu in cultura câtu si in avere: noi romanii nu mai potemu remànea nepasatori la vocea erei in care traimu; nu potemu remanea mai multu in obscuratismulu si intuneculu celu grosu si negru alu nesciintiei si regresului; romanulu nu trebuie sa remànea inderaptu, càci mersulu grabitu cu care se intrecu astadi tóte popórele la isvorulu culturei prin avere in limb'a nationala, este cu atátu mai periculosu pentru poporulu remasu inca inapoi pe acésta cale, cu câtu este mai mare distanti'a ce'lu desparte de celealalte.

De acumu clenodiele culturali ale romanului, biseric'a scól'a si celelalte institutiuni ale lui, pretindu a fi sustinute de fiii natiunei cu mai mari jertfe, cu mai multe greutati si spese cá in trecutu, càci ele trebuie se steie pe o inaltime cu a natiuniloru civilisate a seclului; propagatorii moralei, invetiatorii sciintiei, trebuescu imbratiosiatu cu iubire si remunerati dupa dreptate, càci prin dènsii se ridica cultur'a poporului romanu la trépt'a unde i-se compete se fia, cá precumu o flóre de primavéra, déca gradinariulu nu 'ntórce destula grija pentru cultivarea si crescerea ei, se palida, vestediesce si usca inainte de tempu, inainte de a ne imbatá cu mirosulu ei celu placutu si fermecatoriu; astfelu generatiunea tinera a natiunei, viitoriulu poporu, déca nu e crescutu si cultivatu in principiile generali ale culturei moderne, e perdutu pentru concertulu popóreloru culte europene.

Lupt'a pentru esistinti'a nóstra culturala nationala e inceputa, si sustinuta cu taria, avemu numai a continuá cu demnitate.

Pentru eliberarea limbei si literaturii nóstre nationale romane, au grijitu si grijesce societatea academica romana, pentru a o scapá de sub jugulu despotismului sub care a gemutu de secolu, si a o ridicá la demnitate nationala, si in loculu celoru 41 de slove îi sunt astadi destule 21 de litere, spre a fi corecta in spresiuni, corecta in forme, in câtu póte figurá cu frumseti'a ei intre si lângá sororile ei de origine latina.

Pentru inflorirea bisericei si scólei nóstre romane au grijitu si grijescu neadormiti prea demnii nostri Archiereii si Prelati romani.

Pentru inaintarea, bunastarea si inflorirea instituteloru, si institutiuniloru nóstre nationale de cultura, industrii de creditu si economii si altele, ingrijesce flórea inteligintiei poporului romanu, de alu caroru numeru, cultura, cunosciintia si interesare potemu fi mândri in ochii Europei.

Éra noua masei poporului, ne-a remasu unic'a datorintia de a ne uní cu trupu cu sufletu spre a sustinè cu taria si padí cu virtute, chiaru si prin sacrificarea unei bune parti a averei individuale, acele, cari anteluptatorii culturei nóstre nationale le-au eluptatu spre cultivarea si luminaea nóstra.

Pentru a fi inasa unu poporu deplinu, dupa recerintiele seclului presente, in sustinerea acestei lupte culturale, mai àntàiu trebuie a ne pazí, a ne inmultí si aduce la inflorire materialismulu, averea propria nationala romana, càci cu câtu fiii natiunei voru fi mai cu buna stare materiala cu atátu voru avea de unde sacrifica mai multu pentru inaintarea si inflorirea culturei natiunei sale.

In acésta lupta nu ne mai potemu razamá pe nime, decátu pe poterile nóstre proprie.

„Voiesce si vei fi“ dice proverbulu romanu.

Abstragèndu dela cele mai laterale, averea principala a unui poporu o formédia paméntulu. — Unu poporu fara pamèntu nu póte esistá. Astfelu si averea principala a romanului e pamèntulu. Romanulu tóte asteptarile sale si-le sperédia dela acesta; acesta este isvorulu lui de traiu si de cástigu, si i-e atátu de scumpu, atátu de iubit, incátu pentru pamèntulu, care parintii, mosii si stramosii sei l'au lucratu cu sudori, l'au udatu cu lacrimi si l'a ingrasiatu cu sàngele loru, au suferitu, si e gatá mai bine a suferí tóte decátu se'lu piérda.

Si pentru acésta, in tómpulu mai apropiatu s'a pusu o nesuintia generala, cá grosulu poporului nostru romanu de dincóce de Carpati, se scia pretiuí si lucrá pamèntulu, se'lu scia conservá si a se inavuti din acestu capitalu nepretiuiveru alu lui.

In fruntea acestoru nesuintie inca stau totu Asociatiuni nóstre culturale. Asia si Asociatiunea transilvana pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, prin tóte despartiamintele sale a inceputu a se ocupá de bunastarea mosiei tieranului, de lucrarea si conservarea aceleia prin exploatari si economii in modu mai practicu. Asia Dlu I. Axente Severu, tractédia: „despre cauzele seraciei poporului românescu; urmarile ei, si incercarea de ale delaturá „cuvèntu cetitu in adunarea Asociatiunei transilvane, ținutu in Dev'a la anulu 1874, si tractatu cu multa obiectivitate si cunosciintia de cauza, si care spre a se potea ceti si de poporulu romanu s'a publicatu in cartea I si II a „Satènelui romanu“ din anulu 1876, fóia destulu de latita intre poporulu romanu. Totu asia si Dlu Ar. Densusianu, tractându fórte frumosu despre pretiulu si valórea pamèntului si maestri'a de a se inavuti, in cuvèntulu seu: „tieranulu romanu in venitoriu“ ținutu in adunarea despar-

tiementului alu II-lea a Asociatiunei transilvane la Cincumare, si publicatu si in cartea a III., IV. si V. a „Saténului romanu“ din 1876, disertatiune care merita a fi cetita in tóta diu'a de tieranulu romanu. — Mai apoi intre altele si despartimentulu nostru alu XI prin escrierea de premii din anulu 1883 a si mai apropiatu desceptarea tieranului romanu in aflarea modului si mediólóceloru, prin cari ar fi mai cu succesu a cultiva pamentulu, pentru a produce mai multu si mai bunu gràu, secara si cucurudiu esindu la lumina opuscululu premiatu alu Dlui Georgie Popu de Basesci „Economi'a càmpului“ ce se afla si ar trebui sè se afle pe mas'a fiesce carui'a economu romanu Selagianu, pentru a potea urmá cele recomandate acolo. Asociatiunea Trans. inse nu s'a marginitu numai la acestea, ci a lucratu, lucra in presente si va lucrá multu si in venitoriu nu numai pentru literatur'a si cultur'a spirituala a poporului romanu, ci si pentru cultivarea economica si prosperarea bunei starei lui materiale.

Èr de alta parte si unele foi poporale romane din respoteri tindu a desteptá pe romanu la un'a economia rationala mai rentabila, precum si in a conservá tieranului, ceea ce prin munca serguinciósá in siru de ani a càstigatu. Asia aru fi de doritu se aiba totu tieranulu romanu in màna „epistol'a càtra sateni“ despre „economisare“ publicata in cartea I a „Saténului romanu“ din anulu 1884 cá sè se acomodedie ei, cá unei dogme nationale. Precum si alte foi pline de invetiaturi economice, cari fii poporului romanu de si nu sengurateci dar asociati si-le aru potea càstiga pe fòrte puçinu pretiu, din cari cá albin'a din flóre in flóre si-ar estrage cunoscintiele imbunatatirei pamentului seu, din care apoi i-ar isvorí lapte si miere.

Nu potu lasá fàra a nu amentí si despre unu ramu puternicu de economie nationala romana, care cumpanesce si mai multu in bunastarea materiala a romanului si acésta e industri'a casnica. Ací e terenulu celu mai productivu alu sustinerii, conservarei si inmultirei averei tieranului romanu. Cànep'a si làn'a, fusulu si resboiulu, productele dela animalele casnice, maestriele si ocupatiunile din jurulu casei — sunt cari sustinu in fala si renume cas'a unui tieranu romanu. Acestea au aperatu si pàna aci modest'a avere a romanului in contr'a lucsului, care ici colea incepe a se incuibá si in clasele poporului muncitoriu, èr in clasele inteligentiloru se intinde pàna la sfòrtiare, imitându datinele, ocupatiunile si imbracamintele schimosite ale neamuriloru straine. Nu parasésca romanii industri'a loru casnica, ca aceea singura e in stare a'j scapá de nimicire. Nu le fie rusine a imbracá productulu industrialu alu màniloru loru. Tieranulu nu-si parasésca sumanulu, panz'a si opinc'a sa; femeii'a romanului se nu lapede covórele facute de màn'a sa, se nu lapede cratinti'a si costumulu — portulu — romanescu celu atátu de pitorescu si stralucitoriu ca unu campu de flori: ci astadi, candu peste Carpati ne premerge cu exemplu in industria casnica o regina, regin'a cea mai invetiata — a Romaniei, — se prindemu de nou cu poteri

unite a conservá si a aduce la infflorire totu ce e romanescu si in industri'a casnica.

Sciinti'a, lucrarea, nesuinti'a, silinti'a, pastrarea, cumpetulu si crutiarea, intru o mosie càtu de modesta te facu avutu: èr nesciinti'a, nelucrarea, prosti'a si lenea, beti'a si ospetiele, luxulu si resipirea, si mosi'a cea mai frumósá o perdu si te facu seracu. — Dela poporulu romanu depinde numai a alege séu una séu alta.

In faci'a atòtoru indemnari si recomandari salutarie si binevoitóre a asociatiuniloru si barbatiloru distinsi ai neamului seu, alegerea romanului trebuie se cada pe cea de àntàiu, caci cu acést'a e datoriu trecutului si viitoriului seu, strabuniloru si nepotiloru sei.

Pascal, unulu dintre primii clasici francesi din secolulu alu 17-lea, ocupându-se multu de bunastarea spirituala si materiala a natiunei sale, s'a exprimat astfeliu: „Esaminandu-si fiesce-cine cugetele sale, si va aflá, ca acelea in continuu se cuprindu cu trecutulu si cu venitoriulu. Abia cugetamu la presinte, si daca cugetamu la presinte, numai pentru aceea se intèmpla, cá lumin'a acestui'a se o folosimu spre infrumsetiarea venitoriului. Nici odata nu ni scopulu presintele, ci numai venitoriulu. Venitoriulu ne va areta de ce ne-amu facutu vrednici. Daca presintele ni l-amu folositu bine si virtuosu, si venitoriulu ne va fi maretiu si fericitu, din contra déca l'amu negligatu, nici nu potemu cugetá la unu viitoriu ferice.“ — O sentintia e acésta, care mai bine de doue secle nemic'a nu si-a perdutu din valórea si frumseti'a sa, si astadi póte servi poporului romanu de conducátoria. — Avemu dara inaintea nóstra unu venitoriu splendidu, numai trebuie se ne aretamu demni de elu, trebuie se-lu scimu meritá.. Nu se recere dela nime lucru preste poteri sale, fie-care faca atàta càtu póte, cu care se-n-avutiésca si inmultiésca binele comunu nationalu. Nu este omu care se nu fie in stare a adauge càtu de puçinu la bunastarea si cultur'a nationala. Ba, spre aceea cá se inaintedie o natiune, chiaru trebuie se-si arete poterea propria fie-care membru alu natiunei; cá precumu caracterulu unei natiuni e sum'a caractereloru singurateciloru: asi'a si poterea propria a singurateciloru formédia la olalta poterea natiunei.

Se nu uitamu inse, cà fericirea e o pasere, care se pune numai pe arbori verdi si inffloritori; se nu uitamu cà o natiune, care astépta tóte numai din ceriu si dela straini, o natiune care nu se ajuta ea pre sine, nici Ddieu nu o ajuta. Èr nu uitamu, cà déca amu negligatu ceva pàna aci in ajungerea venitoriului nostru ferice, avemu a ne nisui de a repará gresiél'a, si a lucrá mai multu de acumu, cá prin cultur'a, averea si marirea poporului nostru se-lu meruimu.

Pentru a ajunge acésta s'a formatu in parte si Asociatiunea transilvana, cu despartiemintele sale, in a càroru nesuintia cá intru unu muru puternicu au sè se frànga tóte atacurile inimice culturai nóstre nationale, si spre a realisá pe deplinu asteptarile natiunei, spre a radicá natiunea prin cultura si avere la marire si fericire, nu e alt'a de doritu decâtu se domnésca in singulu ei unirea; cà unde e unire acolo e si progresulu, si

câmpulu activitatiei Asociatiunei si natiunei numai atunci va inflori, cându acestea se voru imbratiosia. — „Unitive in cugetu, unitive in simtiri“ că „unde-i unulu nu-i putere“ dice poetulu. — Ce e lumin'a sórelui care alunga norii intunecosi, ce e plói'a buna care re'nvie câmpulu uscatu, aceea e unirea pentru o natiune. — Si atunci, precumu e destulu că in tîmpulu blîndu de primavara, cându renasce intrég'a natura se incépa o filomela ascunsa in umbrele tufeloru cantulu seu sonor, si dumbrave, paduri, codri si campie resuna de concertulu paseriloru: Asemenea fii natiunei nóstre impreunându-si poterile in t'runu coru armoniosu de unire in Asociatiuni si reuniuni, voru lucrá impreuna la infflorirea gloriósa a literaturiei, culturai, marirei si venitoriului stralucitu alu natiunei romane.

Augustinu M. Vicasiu.

Scólele civile de fete (Polgári iskolák, Bürgerschulen).

Atàtu acésta categoria de scóle càtu si insusi numele seu este imprumutatu de càtra legislatorii Ungariei dela Germani, apoi intretiesutu in legea instructiunei publice din a. 1868. Precum arata insusi numele acestoru scóle, scopulu loru este că se dea feteloru esite din class'a mijlocia a tieriei, adeca din class'a de orasieni si cetatieni sau asia numita burgesia (Bourgeoisie, Bürgerschaft) instructiune si educatiune, care se corespunda chiamarei si datorintieloru inpuise loru prin insasi positiunea clasei burgese in statu. Aceia cari confunda acestea scóle cu nu sciu ce scóle aristocratice, nu sciu ce vorbescu si sau fantasédia ei insii, sau cà ținu de fantasti pe legislatorii atátoru staturi, cari au luat mesuri multu mai inainte de unguri, că se dea si femeiloru burgese ocaziune de a se cultiva si lumina fia-care dupa puterile sale. Dar' apoi a cuma ne-amu desteptatu noi pe la anulu Domnului 1887 că se tragemu linii despartitóre intre burgesia si aristocratia si chiaru intre sateni si orasieni? Cine mai este aristocratu in sensulu anticu si adevratu alu cuventului? Este omulu care ori dispune ori nu de avutii pamentene, de capitaluri si dominii, prin sciintiele sale, prin caracterulu seu moralu si prin agerimea judecatiei scie se'si inptna vointi'a sa altora si chiaru la càte o tiéra intréga. Miltiades si Cimon in Aten'a, atàti altii in antic'a republica a Romei au fostu aristocrati, cari inse murindu au fostu inmormentati cu spesele statului din lipsa totala de averi, precum s'a intemplatu in dilele nóstre chiaru si la natiunea romàna cu Ioanu Eliad, cu Const. Rosetti si inainte de ei cu alti vre-o cincii insi. Ómenii inse nascuti si crescuti sub jugulu blastematu alu feudalismului in fratitu cu despotismulu ținu de aristocrate numai pe familiile cele mai bogate, intiortiolate cu titule si ranguri, apoi fia membrii loru inca pe atàta de ignoranti, nauci si depravati. Atunci se'i diceti mai bine plutocratia, se ve inchinati mamonei loru si se nu suferiti că fetele vóstre se invetie mai multu decâtu domnisiórele bancariloru si speculantiloru care'si schimba toalet'a de càte

trei patru ori pe di, cà-ci pe lumea lui Ddieu n'au altuceva de lucru, decâtu se mérga dela oglinda la feréstra si de acolo la serate si teatre, la ape minerali spre desfatate, éra nu pentru vre-o vindecare.

Scóle aristocratice? Unde se mai afla de acelea destinate esclusivu numai pentru fete de aristocrati feudali fórt bogati, principi, duci, comiti, marchisi, baroni? Au mai remasu fórt puține, pentrucà omnipotentele spiritu alu timpului parte le-a desfiintiatu, parte le-a nivellatu asia, incàtu abia vei mai vedea alta diferentia intre scólele aristocratice feudali si intre cele democratice ale burgesiei decâtu póte in personalulu didacticu mai probatu si mai superioru, apoi că consecentia in spesele neasemenatu mai mari, cà-ci de ex.: pre cându in internatele destinate pentru elevele burgesiei spesele totali pentru o eleva variadia intre 300 pàna celu mai multu 800 fl. v. a. (750—2000 franci) pe anu, in institute aristocratice ajungu la 2000 fl. (5000 franci) si mai multu, dupa cum vei voi se'ti dai pe ficele tale in vreunu institutu situatu in capitale mari europene sau in alte cetati mai mici. Instructiune si educatiune in spiritu si mai rigorosu feudalulu mai dau numai acei aristocrati de nascere si acei plutocrati milionari imitatori de aristocrati mari, cari isi ținu scóla in palaturile loru pentru prunci de ambele sexe, cu profesori si „gubernori“ platiti fórt bine. Altii din contra ii dau cam dela 12 ani in susu in adinsu la scóle publice.

Dara unde'i mai pasa astadi poporulu burgesu de institute aristocratice, când nimeni nu'lu póte opri sè se infóie si infle si elu in penele sale că si aristocratii feudali ingànfatii? Dóra inse Ddieu va dá democratiei minte că se'si moderedie vanitatea, se nu suferie a fi ruinata si bancrotata prin maimutirea celoru inbetati de privilegiulu nascerei. Astadi potu si orasienii, potu chiaru si satenii daca au nebunitu, se imple capetele feteloru de fumuri aristocratice, fara că se le dea la vre-o scóla, pentrucà nu mai existu legi si statute, in care erá prescrisa si definita limpede imbracamintea pentru fia-care classa de ómeni, tierani, cetatieni, nobili ordinari, popi, magnati, functionari de diverse ranguri cu atàta rigóre, incàtu de ex.: pe la cetati si orasie primarii (Bürgermeister) si capitanii cetatiei avea puterea se desbrace, se inchida, se pedepsésca si in bani pe locuitorii cari aru fi cutediatu sè se inbrace in contra regulamentulu clasei loru. Inca si pe la inceputulu acestui secolu s'a intemplatu de ex.: la Brasiovu, cà primariulu cetatiei a pusu in dio'a de pasci se descultie pe nevast'a unui negutiatoru sasu de pantoffii pe cari 'i adusesse barbatu-seu presentu dela Vien'a, pre cându celelalte jupanese mai purtau totu numai cisme lungi increțite pe picioru, conformu regulamentulu. Cu alta ocaziune vedièndu primariulu cà asia numitele stible vichsute facute dupa mustre franceze si aduse dela Vien'a se inmultiescu tare in mani'a tuturoru opreliloru, au comandatu hoheriulu cetatiei, care era de regula țiganu, că in cutare duminica se inbrace costumulu seu rosiiu de hoheriu, se incaltie stible vichsute si asia sè se preàmble pe strade crucisiu curmedisiu, spre a face de rusine pe toti ceta-

tienii cari purtau caltiamente franceze. Dupa infintiarea promenadelor in Sibiu si in Brasiovu inainte cu 70—80 de ani, fetelor mai multi ani nu le era permis a esi in preambulare nici cu mamele lor. Au venitu inse pe la 1821 multimea familiilor de boieri refugiati de inaintea revolutiunii lui Ipsilanti si a lui Tudoru Vladimirescu, au implutu Brasiovulu, Sibiuulu si comunele romanesci din acestea districte, apoi in aprupe trei ani catu au statu pe aici, voindu a se intrece cu aristocrati magiari au continuatu cu fal'a lor de aristocrati orientali greco-turcesci pana la atata, catu in anumite serbatori stropiau si promenad'a Brasiovului cu apa de trandafir adusa cu pretiuri mari din tierile turcesci. Din acea epoca inainte au remasu si regulamentele sasesci regulatore de costume litera morta.

Poporul sasescu de candu se asiedia se acesta tiera totdeauna s'a silitu a se scuti si aparat de aristocrati feudală; era daca totusi unele familii sasesci au trecut in cet'a feudalilor, sasi le-au si scosu din corpulu lor nationalu si nu le-au suferitu nici se-si cumpere case in cetatile lor, precumu n'au suferitu sute de ani pe aristocrati magiari si nici chiaru pe principii tierii fara mari precautiuni si conditiuni anumite; au fostu si casuri destule in care isi aparau cu armele dreptulu lor de cetatieni democrati.

Sasi inse vedindu anume dela imperatulu Iosifu II incocce, ca in fine torentii evenimentelor totu au se sparga si tari'a cetatiei lor, s'au reculesu si pe langa ce au reformatu sistem'a lor de invetiamentu totu dupa modelle aduse din Germani'a, s'au si adoperatu din resputeri pentru tinerimea lor de ambele sexe. Anume pentru tinerimea femeiesca au deschisu in cateva cetati clase superioari multu inainte de magiari si au inceputu a le da o educatiune si cultura atatu de corespundiatore impregiarilor, incatu barbatii lor ajunsu popi, profesori, functionari, advocati, medici, apotecari, comercianti fruntasi etc. se afle totdeauna in poporul sasescu fete demne de positiunea lor sociala. De aici vine intre altele, ca si preotesele dela satele sasesci sunt considerate cu puține esceptiuni ca totu atatea invetiatoare si instructoare ale femeilor tierane. Si ore nu suntemu datori si noi a dori, ca si preotesele romane se ajunga tote a fi de modellu pentru celelalte femei dela sate? In acelasi timpu vedemu dintre fetele sasilor instruite numai in scolele lor maritandu-se dupa oficiari superioari, maiori, coloneli si chiaru generali de nationalitate germana din armat'a c. r.

Si cu tote acestea nimeni nu va putea dice despre sasi, ca fetele lor sunt educate in spiritu aristocraticu feudale. Au si dintre acestea unele fumuri patriane, ca se tragu din familii mai vechi si mai avute; dara capritiuri de acestea sunt comune la tote poporele din lume, civilizate sau barbare, si la tote clasele societatiei omenesci pana la satuletiulu celu mai saracuti, pana si in corturile țiganilor. Dara in fine nu este nici-o crima, daca cineva pune oresicare pretiu pe originea familiei sale, numai acestu simtiu de valoare fa-

miliara se nu treca in trufia, in vanitate si in despretiulu altora, ca-ci nimeni nu pote se scia la ce voru ajunge pruncii si nepotii sei. Inse si acilea correctivulu celu mai bunu este educatiunea rationala asia cum a inceputu a se da in scolele civili superioari si precum Comitetul Asociatiunii transilvane inca lucrudia neincetatu ca se o sustina asia cum s'a si introdusu in scol'a civila si in internatulu Asociatiunii.

Cumca parintii pricepu prea bine tendinti'a Comitetului avemu proba si mai prospeta, ca anume dela Octobree incocce elevele scolei civile s'au inmultitu cu optu si dupa ce se deschise si class'a complimentara providuta in statutu, numerulu scolarelor au ajunsu pana in 1/13 Novembre la 78*); in acelasi timpu au mai venitu unele si la internatu, unde se afla cu totele 42 eleve. In class'a complimentara se pune temeiu mare pe lucru de mana si pe economi'a casei, la care se intielege si bucatari'a, in care elevele cele mai mari se deprindu in ordine cate doue sub conducerea directorei, care e cunoscuta ca prea buna menagera.

Unii omeni afla, ca supraveghierea internatului ar fi prea preste mesura rigorosa. Nu'i pricepemu. Ceea ce sciu tote mamele adeverate este, ca educatiunea fetelor pana chiaru in dio'a cununii cere grija intretu mai mare decat a baiatilor. Aci nu incapa vorba multa. Unu ficioru ii cade palari'a in pulbere, o ridica, o scutura si o pune pe capu. Hain'a alba curata a unei fete e stropita cu negrela; o mai porta asia?....! G. B.

PARTEA OFICIALA.

Nr. 486/1887.

Procesu verbalu

alu comitetului Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu luat din sedinti'a dela 31 Octomorie 1887.

Presiedinte: Iacobu Bolog'a, vice-presiedinte.
Membrii presenti: I. St. Siulutiu, Dr. Il. Puscartu, P. Cosm'a, E. Macellariu, I. V. Russu, B. P. Harsianu, G. Baritiu, I. Popescu, Z. Boiu, N. Fratesiu controloru.

Secretariu: Dr. I. Crisanu.

Nr. 189. Directiunea scolei civile de fete prin adres'a dto 22 Oct. Nr. 299 si alta dto 26 Oct. Nr. 315 a. c., ca respunsu la hartile comitetului de sub Nr. 415 si 432, retrimitiendu documentele, prin care dsior'a Azot'a Secul'a s'a oferitu ca guvernanta la internatulu scolei cu observarea, ca

*) Bine intielesu, numai in scol'a Asociatiunii transilvane, nu si in a Reuniunii femeilor romane din locu, in a caroru scola dupa cum aflamu, suntu 29 eleve. Afara de acesta in Sibiu la patru biserici romanesci se afla totu atatea scole elementare, in care invatia si fetitii separate de baiati. La biserica gr. catolica e gat'a planulu pentru zidirea unei scole mai incapatore.

d-siór'a Mari'a Muciu Urechia, carea de asemenea a reflectatu la postulu de guvernanta, 'si-a retrasu documentele, prin reversu, prin dlu Ilarionu Muciu Urechia, arata urmatóarele:

a) La internatu se arata neaperata trebuintia de a se instituí o a dou'a guvernanta, căci dupa-ce s'a deschisu si dormitórele din arip'a drépta a cladirii scólei si s'a sporitu numarul eleveloru interne, duplicându-se aprópe in proportiune cu frecuenti'a din anulu trecut, unei singure guvernante 'i este imposibilu a ingrigi supraveghierea:

b) parerea directiunei este: sè se instituésca cá a doua guvernanta, ceréndu-o acésta interesulu internatului, o domni-sióra, carea va potea dovedí, cá a avutu crescere romanésca, si posede deplinu limb'a romana;

c) in conformitate cu cele premerse si basata pe documentele prezentate, directiunea recomanda comitetului numirea d-siórei Azot'a Secul'a de guvernanta la internatulu scólei, observându, cá numit'a d-sióra are deplina cunoscintia despre natur'a si extensiunea agendelor impreunate cu postulu din întrebare. (Ex Nr. 479 si 483/1887).

Secretariulu II propune a se luá urmatórea hotarire:

Luându comitetulu raportulu directiunei scolare spre sciintia si recunoscéndu necesitatea, in conformitate cu prescriesele §. 29 alu Regulamentulu internu pentru scól'a civila de fete cu internatu, denumesce pre dsiór'a Azot'a Secul'a de a doua guvernanta la internatulu numitei scóle, asigurându-i cá emolumente: 200 fl. pe anu si intrég'a întreținere in internatu.

In calitate de guvernanta d-siór'a Azot'a Secul'a va avea se provada agendele indigitate in §. 30 din susunumitulu regulamentu.

Membrulu comitetului I.V. Russu face urmatórea propunere:

De sí asiu fi doritu, cá formalitatea concursului sè se fia observatu, totusi dupa-ce timpul este deja inaintatu, propunu: a se denumí d-siór'a Azot'a Secul'a in modu provisoru.

Punéndu-se cestiunea la votu:

— Se primésce propunerea facuta de secretariulu II cu adausulu din propunerea membrului I. V. Russu, cá numirea sè se faca in modu provisoru.

Nr. 190. Directiunea scólei civile de fete prin adres'a dto 29 Oct. a. c. Nr. 318, provocându-se la hártille comitetului de sub Nr. 361, prin care corpulu didacticu se insarcinédia cu elaborarea unui planu de invetiamentu pentru cursulu complementar, ce este a se impreună cu scól'a numita, si de sub Nr. 471, prin care se cere cu urgentia, cá corpulu didacticu se satisfaca insarcinarii primite, avéndu la stabilirea proiectului, ce i se cere, a reflectá si la proiectulu elaboratu si transpusu directiunei de dlu Ioanu Popescu, membru si delegatu alu comitetului in afacerile scolare, raportédia:

1. La 22 Oct. a. c. a avutu locu o conferintia a corpului didacticu, la care a participatu si secretariulu II alu Asociatiunei cá impreuna insarcinatu cu elaborarea unui planu de invetiamentu pentru cursulu complementar. Scopulu conferintiei a fost: sè se aduca hotariri, spre a se satisfaca insarcinarii primite dela comitetu. Din conferintia s'a esmisu o comisiune, in persónele secretariului II. Dr. I. Crisanu si prof. Enea Hodosiu, carea se pregátésca unu proiectu de planu, exprimându-se prin concludu din partea corpului didacticu pare-

rea: cá din motivele: a) cá pentru cursulu complementar este adi inscrisa o singura eleva, b) cá cheltuelile acestui cursu voru ingreună si mai multu, póte preste mesura, budgetulu scólei din anulu curentu scolaru; c) cá directiunea impreuna cu personalulu didacticu nu este in numeru de ajunsu, cá se mai póta luá asupra'si si instructiunea in cursulu complementar; pentru presentu n'ar fi consultu sè se deschida cursulu des amintitu.

2. La 28 Oct. a. c. s'a ținutu o a dou'a conferintia in acestu obiectu; corpulu didacticu, luându chestiunea cu planulu de invetiamentu pentru desamintitulu cursu complementar, de nou in discusiune si reflectându la proiectulu elaboratu de delegatul comitetului in afacerile scolare, Dlu Ioanu Popescu, a hotaritu, cá din caus'a scurtimii timpului dènsulu nu este in positia de a presentá comitetului propunerile sale fatia cu numitulu proiectu, de aceea lu substerne comitetului spre ulterióre dispositiuni. (Ex. Nr. 484/1887.)

In legatura cu acestu raportu alu directiunii se constata din partea presidiului, cá deja inainte de conferintia corpului didacticu, ținuta la 22 Oct. a. c. se transpusesse, dupa cumu se vede din raportulu dto 16 Oct. a. c. Nr. 471, din partea domnului delegatu, Ioanu Popescu, la mán'a directiunei, unu proiectu de planu de invetiamentu pentru cursulu complementar, cu scopu de a se reflectá la elu in deliberatiunile numitei conferintie.

Directorulu inse i-a aretatu, cá cu acésta ocaziune corpulu didacticu n'a fost in positiune a potea reflectá la numitulu proiectu, de óre-ce facéndu-se tocmai pe atunci predarea agendelor oficiului de directoru, acelu proiectu s'a perdutu din cancelari'a directiunei, fara a i se fi pututu dá de urma, cu tóta cautarea ingrigiata, ce s'a facutu.

In urm'a acestei întâmplari regretabile, rogatu de dlu presedinte, dlu Popescu a avutu bunavointi'a a elaborá de nou proiectulu amintitu. — Dupa aceste constatari se cetesce proiectulu prezentatu si se dau din partea delegatului mai multe deslusiri. DSa ține adeca, cá cursulu complementar se póte infintia deja in anulu acesta, netrebuindu a se dá din partea scólei decâtu o sala si incalditulu necesariu, de óre-ce sunt insinuate deja 4 frecuantante, si din taxele acelora lunare de câte 5 fl. se potu acoperí spelele recerute pentru instructor'a din lucrulu de mán'a, fara a se ingreună budgetulu scólei cu ceva. Cátu pentru puterile didactice, aplicate in clasele scólei civile, acelea in cursulu complementariu voru dá lectiuni numai intru catu nu se voru simtí prea impovarate, mai primindu câte o óra la di, mai alesu in acelea dile, in care au numai trei óre de invetiamentu. Orele, ce poterile didactice voru binevoí a dá in cursulu complementar, voru fi din acelesi obiecte, pe cari le propunu in clasele scólei civile, si nu voru trece preste trei intr'o septemána din partea unei puteri; in anulu acesta in sa voru fi date gratuitu, neputéndu-se retribuí din taxele dela 4 eleve. — Domnulu delegatu cá propunatoru se obliga a dá gratisu un'a sau doua óre pe septemána din Pedagogi'a de casa. De asemenea a promis a dá gratisu un'a sau doue óre din Higiena si dlu Dr. Ioanu Mog'a, mediculu institutului, carele si acestu oficiu ilu face gratuitu.

— In vederea deslusiriloru si respective a declaratiuniloru date de dlu delegatu, comitetulu hotaresce a se deschide

cu începutul lui Noemvrie a. c. cursului complementar, si a se întregi astfel organismul scólei Asociatiunii in sensul statutului de organizare.

Spre acestu scopu se primesce en bloc planulu de invetiamentu alaturatu sub ./' la acestu protocolu, in modulu cum s'a proiectatu din partea dlui delegatu, Ioanu Popescu, avèndu a fi pusu in lucrare cu concursulu corpului didacticu actualu, intru càtu ocupatiunile impreunate cu posturile ordinare i-aru permite, fàra cá singuraticii se fie preste mesura îngreunati, apoi cu concursulu binevoitoru alu dloru Ioanu Popescu si Dr. Ioanu Mog'a si a unei puteri angagiate anume cu scopu de a prevedea lucrulu de màna. Elevele voru avea a solvi câte 5 fl. pe luna. Dlu delegatu primesce insarcinarea, cá in cointelegere cu directiunea scólei se execute acestu concludu, avèndu a raportá despre resultatu la timpulu seu comitetului.

Nr. 191. In legatura cu punctulu precedentu dlu delegatu prin adress'a dto 30 Oct. a. c. intemeiatu pe eminentele testimonii si pe caldurósele recomandari, de care se bucura d-siór'a Theresi'a Czekelius, absolventa a scólei de aici „Frauenarbeitsschule“ propune si (Ex Nr. 487/1887) comitetulu decide:

— Domnisiór'a Theresi'a Czekelius se numesce de instructora in lucrulu de màna femeiescu la cursulu complementar impreunatu cu scól'a civila de fete a Asociatiunii, asiguràndu-se din taxele lunare dela eleve, dreptu remuneratiune, 15 fl. la luna, pentru 6 óre in septemàna.

Nr. 192. Delegatulu cu privire la exercitiile gimnastice ale elevelor din clasele civile, cari exercitii au fostu conduse pàna acumu de unulu din invetiatorii aplicati la acea scóla, propune si (Ex Nr. 487/1887) comitetulu decide:

— Exerciitiile gimnastice cu elevele din clasele scólei civile sè se faca de aici incolo sub conducerea unei invetiátore. Conducerea numiteloru exercitii se increde domnisiórei Mathilda Mangesius, carea s'a calificatu anumitu pentru a conduce gimnastic'a in scólele de fete, si este dejá si aplicata in acèsta calitate la scól'a de fete de confesiunea ev. luth. de aici, asiguràndu-se dreptu remuneratiune 8 fl. 33 cr. la luna, pentru 4 óre in septemàna.

Nr. 193. Directorulu provisoru si profesorulu dela scól'a civila de fete cu internatu a Asociatiunii dlu Sept. Albini prin adress'a dto 27 Octomvrie a. c. abdice dela postulu de directoru, si fiind-cà cu acestu oficiu, in virtutea statutului de organizare, este impreunatu si unu postu de profesorulu, se vede silitu a pune si acestu postu la dispositiunea comitetului. Declara insa dlu S. Albini, cá din iubire càtrà institutul, caruia din tóta inim'a i-a fostu devotatu, si pentru de a ferí pe acesta de noue incurcaturi vatametóre, dènsulu este gat'a a purtá si mai departe agendele de directoru si profesorulu, celu multu inse pàna la finea anului scolaru curentu. — Daca inse comitetulu va dispune astfelu, dlu Albini e gat'a a predá ori càndu agendele, cari i-au fostu incredintiate pàna acumu. (Ex. Nr. 485/1887). Dlu Zach. Boiu propune, cá cu privire la importantia obiectului si a tempului inaintatu, pertractarea sè se amàne pe siedinti'a proxima. — Comitetulu inse neadmitiendu amànarea, la propunerea dlui G. Baritiu ia urmatorulu concludu:

— Abdicerea dlui S. Albini dela oficiulu de directorulu si de profesorulu la scól'a civila de fete cu internatu a Asociatiunii se ia spre sciintia dimpreuna cu angagiamentulu, ce insusi l'a luat asuprà'si, de a purtá si mai departe agendele de directorulu si de profesorulu pàna la finea anului scolaru curentu.

Sibiu d. u. s.

Iacobu Bolog'a m. p.,
v.-presiedinte.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secretariu II.

Verificarea acestui procesu verbalu se increde dloru: Baritiu, Cosm'a, Popescu.

S'a verificatu la 3 Novembre 1887.

G. Baritiu m. p.

P. Cosm'a m. p.

I. Popescu m. p.

Ad Nr. 486/1887.

Proiectu de regulamentu

pentru cursulu complementar, impreunatu cu scól'a civila de fete, sustinuta de Asociatiunea transilvana pentru literatur'a romàna si cultur'a poporului romànu in Sibiu.

I. Dispositiuni generale privitóre la organizarea cursului complementar.

§. 1.

Cursulu complementar, prevediutu in statutulu de organizare alu scólei civile susnumite (§. 4 pag. 2. si §. 7. pag. 12) consta dintr'unu anu.

§. 2.

In acestu cursu se primescu elevele, ce au absolvatu cele patru clase ale scólei civile. Se potu inasa primí in elu eleve si dupa absolvarea, cu calculi buni, a clasei a doua civile, dèca au trecut de 15 ani si sunt impedeate de a absolva tóte patru clasele.

§. 3.

Obiectele de invetiamentu sunt cele prescise pentru clasele scólei civile, si anume: doctrin'a religiunei, limb'a materna si literatur'a aceleia, limb'a maghiara, matematica, sciintiele naturale, istori'a, geografi'a, economi'a de casa, igien'a si lucrulu de màna femeiescu.

Pe lângã repetirea din aceste obiecte se voru dá elevelor lectiuni din pedagogi'a de casa si dupa datorintia din limb'a germàna si francesca.

§. 4.

Scopulu speciale alu cursului complementar este de a aprofundá invetiamentulu predatu in clasele scólei civile si mai alesu a dá aceleia o mai pronuntata directiune spre ocupatiunile, ce le astépta pe eleve in viétia.

In vederea acestui scopu materiile de invetiamentu se voru tratá astfelu, încàtu elevele prin invetiare se'si càstige nu atàtu unu capitalu de cunoscintie memoriale, càtu mai multu o adeverata cultura a mintii si a inimei si aptitudinile necesarie pentru viétia practica.

§. 5.

Invetiamentulu se preda intr'o sala separata in edificiulu scólei civile prin poterile didactice aplicate la acèsta scóla, sub conducerea directorului aceleia.

Pentru vre-unul sau altul din obiectele de invetiamentu, pentru care nu s'aru affa in corpulu didacticu alu scolei civile persone cualificate, se potu angagia persone cu cualificatiunea ceruta si afara de institutu.

§. 6.

Comitetulu 'si reserva dreptulu a numi insusi pe invetiatorii si invetiatoarele ce voru avea a da instructiunea din singuraticele obiecte. Instructiunea va fi remunerata din taxele intrate dela eleve.

Comitetulu va defige atatu remuneratiunile pentru fiecare invetiatoru si invetiatoare, catu si taxele, ce voru avea a solvi elevele. Taxele acelea nu voru trece preste cinci floreni la luna.

Elevele, cari voru dori a avea instructiune din music'a vocala sau instrumentala, voru avea a solvi afara de tax'a ordinara, inca o taxa deosebita, ce se va statori in cointelegeru cu invetiatorulu sau invetiatoarea respectiva.

§. 7.

Dintre eleve cele interniste voru fi puse pe rendu a asista la pregatirea mancariloru in bucataria si a purta inspectiunea alaturea cu guvernantele din institutu asupr'a ordinei casei, asupra tinerei curatieniei si asupra ocupatiuniloru elevelor mai mici din internatu.

§. 8.

Orele de invetiamentu ale elevelor din cursulu complementaru nu voru trece preste patru in nici o di, pentru-ca sa le remana cu atatu mai multu timpu pentru ocupatiunile practice.

§. 9.

La finea anului scolasticu elevele voru face esamenu din obiectele de invetiamentu in presentia unei comisii numite de comitetulu Associatiunii si despre rezultatulu aceluia li se va da atestatu.

II. Dispositiuni speciale privitoare la planulu de invetiamentu.

§. 10.

Doctrin'a religiunei.

Continutul repetitiuniloru din acestu obiectu de invetiamentu se va statori prin autoritatile bisericiloru competente.

§. 11.

Limb'a materna, 3 ore pe septemana.

a) Din *gramatica*: Infatisiarea speciiloru de dicteri (constructiuni) prin exemple si analisarea acelor, logica si gramaticala.

b) Din *stilul*: Cetirea de modele de naratiuni, descrieri, epistole si alte compositiuni stilare, menite pentru afaceri din vieta practica. Reproduceri din acelea si concipiari (produceri) libere, dupa modelele date.

c) Din *literatura*: Infatisiarea prin exemple bune a speciiloru mai importante de produse literare in prosa si in versuri, incatu se afla din literatur'a romana si incatu nu, din alte literaturi, pentru a se face elevelor cunoscuta natura acelor. Cetirea unora din acelea produse literare,

cu scopu de a se destepta in eleve interesu pentru asemenea lectura, si de a li se promova prin aceea totodata si cultura estetica si morala. Pentru realizarea acestui scopu se voru da eleveloru explicari verbale si reale pentru intelegerea continutulu pieselor, apoi voru fi puse elevele se arate, sub conducerea invetiatorulu, cursulu logicu alu ideiloru din piesele cetite, precumu si caracteristic'a personeleloru si a situatiuniloru, ce se presenta in acelea. Elevele se voru deprinde prin declamari si de a pred'a piesele literare, nu numai dupa intelesu, dar' si in modu esteticu si retoricu. In fine pe langa lectur'a de piese literare, se voru comunica elevelor si date din istoria literaturii si din biografiile scriitoriloru.

§. 12.

Limb'a maghiara, un'a ora pe septemana.

Analise gramaticale si logice pe bas'a cartii de lectura, declamari de poesii si cetirea de descrieri si biografii.

§. 13.

Limb'a germana, un'a ora pe septemana.

Analise gramaticale si logice pe bas'a cartii de lectura, declamari de poesii si cetirea de descrieri si biografii.

§. 14.

Limb'a francesca, doue ore pe septemana.

Partea formara si sintactica a gramaticii, analisari logice pe bas'a cartii de lectura, declamari de poesii, cetirea de descrieri si biografii.

§. 15.

Matematic'a, un'a ora pe septemana.

a) Din *computu*: Repetirea celoru 4 specii cu numeri intregi si cu frangeri decimale si comune. Aplicarea mesuriloru in computu. Esemples de asia numita „regula de trei.“ Calcularea pretiului de materii amestecate. Calculi din „regula societatii.“ Tote operatiunile se voru resolva prin rationamentu.

b) Din *Comptabililate*: Purtarea de registre simple, aplicate in economi'a casei.

§. 16.

Sciintiele naturale, doue ore pe septemana.

a) Din *Istori'a naturala*: Infatisiarea si descrierea amenuntita a unora din reprezentantii principali din diferitele grupe ale animaleloru, plantelor si mineraleloru, mai alesu a celoru ce se distingu, fia prin folosulu, fia prin stricaciunea, ce causedia omului. Dela acei reprezentanti se va trece la caracterisarea in generalu a grupelor la cari apartinu. Astfelu invetiamentulu, procedendu pe cale inductiva dela concretu la abstractu, se va termina prin a deschide eleveloru priviri asupr'a sistemeloru zoologiei, botanice si mineralogice in totalitatea lor.

b) Din *chemia*: Infatisiarea prin exprimente a elementelor mai insemnate a corpuriloru. Pe langa aceea explicarea proceselor chimice, ce se presenta cu deosebire in economi'a casei.

c) Din *Fisica*: Insusirile generale ale corpuriloru. Lucrarea poteriloru mecanice. Greutatea, caderea corpuriloru. Apasarea corpuriloru fluide, apasarea aerului (barometrulu). Efectele caldurei (termometrulu), machina de vaporu, aburii,

negur'a, norii, plói'a, néu'a, grindin'a, róu'a, brum'a. Fenomene din acustica, optica, electricitate si magnetismu. Usulu ce ómenii facu din aceste puteri ale naturei. Tóte pe scurtu si in modu experimentalu.

§. 17.

Istori'a, doue óre pe septemàna.

Expunerea in rëndu chronologicu, dar pe scurtu, a eveniminteloru mai insemnate din istori'a universale si a patriei, punëndu-se in evidentiã mai alesu persónele, cari au fostu factorii principali in aceste evenimente.

Desfasiurarea atátu a evenimenteloru, càtu si mai alesu a biografiloru istorice se va face cu scopu de a se influentiã prin ele in specialu cultur'a inimei eleveloru. Dreptu aceea se va si espune cu preferintiã partea interióra a istoriei. Preste totu insa se voru considerá mai multu momentele si epocele, ce arpartínu istoriei culturei popóreloru.

§. 18.

Geografi'a, una óra pe septemàna.

Invetiãmèntulu se va incepe cu geografi'a matematica sau astronomica, dându-se eleveloru notiunile cele mai necesare din aceea si din cosmografia.

Dupa aceea va urma geografi'a fisica si in legatura cu conținutul acesteia, datu érase pe scurtu, se voru impartasi eleveloru in liniamente generale si cunoscintie din geologia despre formatiunea pamèntului. Incheierea se va face cu geografi'a politica. Din acésta se voru luá pe rëndu mai àntàiu continentele si marile in totalitatea lor. Apói se va trece la impartirea continenteloru in staturi, cu care ocaziune elevele voru avea se desemneze incele chartele respective. In cele din urma li se voru da descrieri atátu despre popóre, càtu si despre ținuturi si locuri mai memorabile in forma de tablouri.

§. 19.

Higien'a, una óra pe septemàna.

Notiuni elementare despre organismulu corpului si despre functiunile organeloru aceluia. Condițiunile principale dela cari atârna sanatatea corpului. Materiile nutritóre si nutritia corpului. Inveninarea. Ajutoriuulu in casuri de pericole de viétiã. Mesuri de luatu in casuri de morburi epidemice. Ingrigirea de morbosu in generalu.

§. 20.

Pedagogi'a de casa, una óra pe septemàna.

Notiuni elementare despre relatiunile dintre sufletu si corpu, mijlocite prin sistemulu cerebro-spinalu, si in legatura cu acelea desfasiurarea fenomeneloru celor mai insemnate din viéti'a spirituala. Notiunea educatiunei si a pedagogiei. Ingrigirea ce trebuie se se dea copiiloru din punctu de vedere pedagogicu si higienicu in anulu àntàiu, alu doilea, alu treilea si pàna intr'alu sieptelea alu vietii.

§. 21.

Economi'a de casa, una óra pe septemàna.

Chiamarea femeii in conducerea economiei de casa. Venitele si spelele necesare si cele nenecesare. Luxulu si urmarile lui. Arangiarea si ținerea in ordine si curatienia a casei. Gustulu bunu si mod'a. Conservarea mobileloru si a unelteloru

de casa. Conservarea materiiloru menite pentru nutritie. Notiuni generale despre bucataria si despre prepararea bucateloru. Impartirea lucrului in economia. Servitorii si alte persóne ajutátore in purtarea economiei. Notiuni despre ingrigirea animaleloru domestice si a planteloru necesare in bucataria. Influentiã ce femeia economã exercita asupr'a vietii morale si asupr'a pozitiei sociale a familiei. Insuririle, ce femeia trebuie se le aiba mai alesu cá economã.

§. 22.

Lucrulu de màna femeiescu, 6 óre pe septemàna.

Desemnulu pentru croitoria. Croirea de albituri si de vestminte. Deprinderi in cusutul cu màn'a si cu machin'a. Repararea si confectionarea de albituri si vestminte.

Din siedinti'a comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romàna si cultur'a poporului romànu ținuta in 31 Octomvrie 1887.

Iacobu Bolog'a m. p.,
vice-presiedinte.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secretariu II.

Nr. 495/1887.

Procesu verbale

alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatu in siedinti'a dela 8 Noemvrie n. 1887.

Presiedinte: Iacobu Bolog'a vice-presiedinte. Membrii presenti: E. Macellariu, P. Cosm'a, I. Popescu, Z. Boiu, G. Baritiu, I. V. Russu, B. P. Harsianu, E. Brote, cassariu.

Secretariu: Dr. I. Crisianu.

Nr. 194. Cassariulu Asociatiunei, dlu E. Brote prin adresa dto 26 Octomvrie a. c. restituie ratiociniulu pe anulu scol. 1886/7 alu scólei civile de fete cu internatu a Asociatiunei transilvane, ce i s'a transpusu in urm'a conclusului comitetului dto 13 Octomvrie a. c. sub Nr. 444. (Ex. Nr. 480/1887).

— Ratiociniulu scólei civile de fete cu internatu a Asociatiunei pe anulu scol. 1886/7 se transpune spre revisiune si censurare unei comisiuni in persónele dloru: Partenie Cosm'a si Ioanu Popescu membrii ai comitetului.

Nr. 195. Cassariulu Asociatiunei dlu E. Brote, presenta socotél'a architectului G. Maetz in suma de 129 fl. 05 cr. v. a. pentru spoitulu si reparaturile etc. executate la edificiulu scólei. (Ex. Nr. 497/1887) si propune, ér' comitetulu decide:

— Socotél'a architectului G. Maetz se transpune unei comisiuni edile, esmise prin conclusulu comitetului dto 26 Ianuarie a. c. pt. prot. 26 in persónele dloru: Br. Ursu, P. Cosm'a si E. Brote, carea va avea se collaudeze lucrurile executate.

Nr. 196. Directiunea calei ferate sòmesiane in Desiu prin adresa dto 31 Octomvrie a. c. Nr. 4283 arata, cà făcèndu, in urm'a hãrtiei acestui comitetu dto 13 Octomvrie a. c. Nr. 439 cercetare la oficiulu postalu din Deesiu in causa expedarei pachetului destinatu pentru Asociatiune, i s'a respunsu, cà numitulu oficiu nu pórtã vin'a la întârdierea întâmplata. Dupa-ce din cartea sa de posta e evidentu, cà

pachetulu s'a predatu la posta inca la 14 Iulie a. c. si dupa-ce nici unulu din oficiile postale nu vrea se i-a asuprasi vin'a la întârziere, numit'a directiune e de parere: sè se tréca preste acésta afacere la ordinea dilei. (Ex. Nr. 492/1887).

— Spre sciintia.

Nr. 197. Efori'a scólei granitiaresci române din Hatiegu adeverece cu multiamita primirea cartiloru, donate de comitetulu Associatiunei pe sém'a bibliotecii numitei scóle. (Ex. Nr. 494/1887).

— Spre sciintia.

Nr. 198. Dlu G. Manu avocatulu in Deesiu prin adres'a dto 31 Octomvrie a. c. cu provocare la hârti'a comitetului de sub Nr. 366/1887 respunde interesele dupa capitalulu de 355 fl. cu incepere dela 1 Maiu 1883 si pâna la trimiterea acelu'a in sum'a de 120 fl. 70 cr. v. a. si cere a i se trimite contractulu provediutu cu clausu'a de aprobare. (Ex. Nr. 490/1887).

— Contractulu de vëndiare incheiatu cu dlu G. Manu asupra realitatiloru ce aparțin fundatiunei „I. Titie“ se apróba si din partea Associatiunei, fiindu a se estradá in doue exemplare: unulu pe sém'a cumparatorului si celalaltu pe sém'a Associatiunei.

Nr. 199. Secretariulu alu II-lea raportédia asupr'a petitiuniloru, ce in urm'a concursului de sub Nr. 406 dto 9 Septemvrie a. c. au intratu la comitetulu Associatiunei pentru stipendii.

Cu totulu s'au prezentatu 19 concurenti. Dintre acestia 7 reflectédia numai la stipendiile din fundatiunile „Marinoviciu“ si „Radu M. Riurénu,“ unulu numai la stipendiulu „Marinoviciu“, ér' 11 la ori-care din stipendiile, pentru care s'a scrisu concursu.

La stipendiulu dela pos. A. 1. in suma de 60 fl. pe anu, din fundatiunea „Marinoviciu“, pentru studenti dela gimnasiu, au intratu 8 (respectiv 19) petitiuni.

Avèndu in vedere atestatele prezentate, class'a, ce frecuentédia si starea familiei dovedita prin documente:

Stipendiulu de 60 fl. pe anu, din fundatiunea „Marinoviciu“ se votédia tinerului Eli'a Daianu, studentu de a VIII-a classa la gimnasiulu românulu din Blasiu.

Nr. 200. La stipendiulu dela pos. A. 2. in sum'a de 40 fl. pe anu, din fundatiunea „Radu M. Riurénu“ destinatu pentru studenti dela gimnasiu, au intratu 6 (respectiv 18) petitiuni.

Din considerantele amintite la conferirea de sub Nr. precedentu alu acestui protocolu

— Stipendiulu de 40 fl. pe anu din fundatiunea „Radu M. Riurénu“ se votédia tinerului Danila Stanu, studentu de class'a VI-a la gim. de statu din Sibiu.

Nr. 201. La stipendiulu dela pos. A. 3. in sum'a de 20 fl. pe anu, din fundatiunea „E. D. Basiot'a“ menitu pentru gimnastii, cu preferintia celoru din muntii apuseni, sau din fostulu districtu alu Naseudului, au intratu 11 petitiuni. Din considerantele amintite la conferirile precedente, si avèndu in vedere si locul nascerii concurentiloru

— Stipendiulu de 20 fl. pe anu, din fundatiunea „E. D. Basiot'a,“ se votédia tinerului Mihaiu Candrea din Négr'a, muntii apuseni, studentu de a III-a classa la gimnasiulu românulu din Bradu.

Nr. 202. La ajutoriulu de 20 fl. pe anu pos. B. 4. din concursulu de sub Nr. 406/1887, din fundatiunea „Tofaléna“ menitu pentru tineri descendentii din vre-o familia de ale fostei comune „Tofaleu“, cari aru voi se invetie vre-o meseria óre-care, nu s'a prezentatu nici unu concurentu.

— Neputèndu-se conferi ajutoriulu amintitu, sum'a de 20 fl. v. a. se adauge la fondu.

Nr. 203. Delegatulu comitetului in afacerile scolare dlu Ioanu Popescu, cu provocare la insarcinarea primita din siedinti'a comitetului dela 31 Octomvrie a. c. raportédia:

a) cà atátu dsiór'a Matild'a Mangesius, invetiátóre de gimnastica pentru elevele scólei civile, càtu si dsiór'a Theresi'a Czekelius, invetiátóre din lucrulu de màna femeiescu in cursulu complementaru, au fostu introduse in oficiile loru, imediatu dupa siedinti'a numita;

b) cà si in cursulu complementaru, frecuentatu pâna acumu de 4 eleve, s'au inceputu a se dá dejá lectiuni;

c) cà dintre puterile didactice aplicate in clasele scólei civile, s'au angagiatu a prelege dlu S. Albinu din Istoria si Geografia, dsiór'a Filipescu din Istoria naturala si din economi'a de casa, éra dsiór'a directóra E. Petrascu din limb'a franceza;

d) cà dsiór'a directóra E. Petrascu a promis, cà va luá asupr'a sa sarcin'a de a fi instructóra elevelor si in prepararea mâncariloru in bucataria;

e) cà afara de cele amintite, se mai dau elevelor lectiuni din Higiena prin dlu Dr. I. Mog'a si din pedagogia prin insusi raportorulu, dlu I. Popescu. (Ex. Nr. 496/1887).

— Spre sciintia.

Iacobu Bolog'a m. p.,
vice-presiedinte.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secretariu II.

Verificarea acestui procesu verbalu se increde dloru:
Cosm'a, Popescu, Baritiu.

S'a cetitu si verificatu.

Sibiu, 10 Noemvrie 1887.

P. Cosm'a m. p.

I. Popescu m. p.

G. Baritiu m. p.

Bibliografia.

Noulu Calindariu de casa pe anulu bisectu 1888. Anulu VIII. Pretiulu 30 cruceri v. a. Brasiovu Tipografia Alexi 1887. Afara de partile cunoscute, din care se compun Calindarele, partea de lectura pentru distractiune se afla pe 71 de pagine in care si unele ilustratiuni. Dela pag. 74 inainte urmédia seriile timbreloru, tarifele de procente. Postele cu tarifele loru la scrisori si la valori in monarchia si in afara, cum si la telegrafii; apoi tèrgurile de tíera in Transilvani'a si in Romani'a; in fine postele, telegrafile si timbrele din acelu statu, de a caroru cunoscintia au lipsa mai virtosu comerciantii din cetatile meridionali ale Transilvaniei, cum Brasiovu, Fagarasiu, Sibiu, S. Sebesiu etc. cum si locuitorii margineni, cari isi au economiile loru de vite in Romani'a din vécuri nepomenite, sau mai exactu din véculu descalecarei, adeca mai multu de 1700 de ani. Urmédia vre-o 22 foi pline de anuntiuri.